

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Att ta sig vatten över huvudet

En studie om elevers duschvanor i samband med undervisning i Idrott och hälsa

Tim Waern och Sandra Wiklund

LAU 390 / LAU395

Handledare: Ann-Marie von Otter

Examinator: Frank Bach

Rapportnummer: VT12-2611-201

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom Lärarprogrammet LP01

Titel: Att ta sig vatten över huvudet. En studie om elevers duschvanor i samband med undervisning i Idrott och hälsa.

Författare: Tim Waern & Sandra Wiklund

Termin och år: VT 2012

Kursansvarig institution: Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap

Handledare: Ann-Marie von Otter

Examinator: Frank Bach

Rapportnummer: VT12-2611-201

Nyckelord: Duscha, idrottsundervisning, könsskillnader, attityd, beteende, kroppsuppfattning, deltagande

Sammanfattning

Syftet med vår studie är att bidra med kunskap om gymnasieelevers duschvanor i samband med undervisning i Idrott och hälsa. Vi har också i syfte att undersöka frågan i förhållande till könsroller. Frågeställning är:

- Hur vanligt är det att eleverna duschar efter lektioner i Idrott och hälsa?
- Varför väljer eleverna att duscha eller att inte duscha efter lektioner i Idrott och hälsa?
- Finns det en koppling mellan elevernas duschvanor och deras attityd och deltagande i Idrott och hälsa?
- Finns det några skillnader mellan tjejer och killar i ovanstående frågeställningar?

Vi har använt oss av enkät som metod för datainsamling då ambitionen var att få en övergripande bild av hur elevers duschvanor ser ut och hur de ser på att duscha efter idrottsundervisningen. Urvalet var 184 elever i första året på gymnasiet i Göteborgsområdet. Eleverna valdes med hänsyn till kön för att kunna göra en jämförelse mellan killar och tjejer. Enkäterna genomfördes i samband med idrottslektioner och data kunde inte samlas in från de elever som ej var närvarande, vilket gav ett bortfall på 31 procent.

Eleverna är i stort sett uppdelade i två grupper gällande hur ofta de duschar. En grupp duschar mycket ofta efter lektionerna och den andra mycket sällan. De vanligaste anledningarna till att duscha är för att de svettas eller vill känna sig fräscha. De främsta anledningarna till att inte duscha är att duscharna är ofräscha, att eleverna inte blir svettiga, det är obehagligt att visa sig avklädda, inte hinner och att deras kompisar inte duschar. En del elever anstränger sig mindre för att slippa duscha. Det finns könsskillnader i flera av dessa frågor.

Som lärare är det viktigt att uppmärksamma att det bland eleverna kan finnas olika normer kring att duscha, oro för negativa kommentarer och obehag av att visa sig avklädd inför andra. Det understryker vikten av att arbeta med kroppsideal och att se över miljön i duschutrymmen.

Innehållsförteckning

Förord.....	1
1. Inledning.....	2
1.1 Vad säger styrdokumentet?	2
2. Syfte och problemfrågor	3
2.1. Frågeställning	3
3. Teoretisk anknytning.....	3
3.1. Tidigare forskning kring elevers duschvanor.....	3
3.2. Teoretiska perspektiv på tidigare forskning.....	5
3.2.1 Teori kring attityd och beteende.....	5
3.2.2 Teoretiska perspektiv på varför eleverna väljer att duscha eller att inte duscha efter lektioner i Idrott och hälsa.....	7
3.2.3. Teoretiska perspektiv på eventuella kopplingar mellan elevernas duschvanor och deras attityd och deltagande i Idrott och hälsa.....	8
3.2.4. Teoretiska perspektiv på eventuella skillnader mellan tjejer och killar i vilka orsaker de uppgår till sina duschvanor	9
3.3. Summering av teori	10
4. Metod	11
4.1. Urval och avgränsning	11
4.2. Val av metod för datainsamling	11
4.3. Validitet och reliabilitet	12
4.3.1. Validitet	12
4.3.2. Reliabilitet.....	13
4.4. Enkätutformning	13
4.5 Genomförande av enkäterna.....	14
5. Resultat.....	14
5.1. Hur vanligt är det att eleverna i vår studie duschar efter lektioner i Idrott och hälsa?.....	15
5.2. Finns det några könsskillnader i hur vanligt det är att eleverna duschar efter lektioner i Idrott och hälsa?.....	16
5.3. Varför väljer eleverna i vår studie att duscha eller att inte duscha efter lektioner i Idrott och hälsa?.....	17
5.3.1. Varför eleverna i vår studie väljer att duscha	17
5.3.2. Varför eleverna i vår studie väljer att inte duscha	18
5.4. Finns det några könsskillnader i varför eleverna i vår studie väljer att duscha eller att inte duscha efter lektioner i Idrott och hälsa?	19
5.4.1. Könsskillnader gällande varför eleverna i vår studie väljer att duscha	19
5.4.2. Könsskillnader gällande varför eleverna i vår studie väljer att inte duscha.....	20

5.5. Finns det en koppling mellan dessa elevers duschvanor och deras attityd och deltagande i Idrott och hälsa?.....	22
5.6. Finns det några könsskillnader bland eleverna i studien gällande kopplingen mellan deras duschvanor och deras attityd och deltagande i Idrott och hälsa?	24
5.7. Jämförande analyser för slutdiskussionen	25
6. Slutdiskussion	26
6.1. Hur vanligt är det att eleverna i vår studie duschar efter lektioner i Idrott och hälsa?	26
6.2. Varför väljer eleverna i vår studie att duscha eller att inte duscha efter lektioner i Idrott och hälsa?.....	27
6.3. Finns det en koppling mellan dessa elevers duschvanor och deras attityd och deltagande i Idrott och hälsa?.....	29
6.4. Finns det några skillnader i vår studie mellan tjejer och killar i ovanstående frågeställningar? 30	
6.5. Sammanfattning av de viktigaste slutsatserna och rekommendationer för vidare forskning... 31	
Referenslista.....	33
Bilagor.....	35
Bilaga 1. Information till svarspersonerna	35
Bilaga 2. Enkät	36

Förord

Den här C-uppsatsen är ett examensarbete inom lärarprogrammet vid Göteborgs universitet. Vi vill tacka alla som gjort det möjligt för oss att genomföra arbetet med uppsatsen. Särskilt vill vi tacka vår handledare Ann-Marie von Otter som har varit ett stöd under hela processen. Vi vill också tacka de lärare och elever som gav oss möjlighet att göra vår undersökning. Vi vill heller inte glömma att tacka de ungdomar som gav oss värdefulla synpunkter på enkätens utformning.

1. Inledning

Under vår praktik ute på skolor i både högstadium och gymnasium har det genom egna observationer och samtal med lärare framkommit en bild av att endast enstaka elever, om några, duschar efter idrottslektionerna. Att det dominerande beteendet är att inte duscha är inget som vi känner igen från vår egen tid i skolan, vilket har gjort oss intresserade av elevernas duschvanor efter idrotten i skolan (i det här fallet gymnasieelever).

Vi ser en betydelse av att undersöka elevers duschvanor och deras orsaker till varför de väljer att duscha eller inte, då vi hoppas på att vårt resultat kommer att bidra med kunskap om hur det kan se ut i skolorna. Som idrottslärare anser vi det viktigt att bli medveten om elevers orsaker till deras duschvanor för att på så sätt kunna se vad man som lärare behöver arbeta med och vilka åtgärder som kan göras.

Att elever inte duschar i samband med idrottsundervisningen menar vi också i vissa fall skulle kunna höra ihop med obehag eller otrivsel för att duscha. Om så är fallet handlar frågan kanske till viss del också om elevernas trivsel och deltagande i ämnet Idrott och hälsa. För att eleven skall kunna nå målen i ämnet Idrott och hälsa är deltagande en förutsättning, vilket gör det betydelsefullt att lyfta fram denna eventuella problematik.

Det är också av intresse att se om elevernas duschvanor påverkar deras attityd till och deltagande i ämnet Idrott och hälsa. Detta har diskuterats med lokala lärarutbildare under vår verksamhetsförlagda utbildning, då läraren tror att en del elever anstränger sig mindre på idrottslektionen för att inte bli svettig och därför slippa duscha.

1.1 Vad säger styrdokumentet?

I ämnesplanen för Idrott och hälsa (Skolverket, 2011) kan vi inte se något specifikt om skolans ansvar för att lära eleverna om duschvanor. Däremot står det om hälsa och livsstil, vilket blir en tolkningsfråga gällande om duschvanor ingår i begreppet hälsa och livsstil.

Ämnet Idrott och hälsa på gymnasiet ska bland annat syfta till att:

- “eleverna utvecklar hälso- och miljömedvetenhet samt intresse för att delta i arbetet med hälsofrågor i arbetsliv och samhälle”.
- ”eleverna utvecklar sin kroppsliga förmåga samt förmåga att planera, genomföra och värdera olika rörelseaktiviteter som allsidigt främjar den kroppsliga förmågan”.
- “eleverna utvecklar kunskaper om hur den egna kroppen fungerar i arbete, om livsstilens betydelse och om konsekvenserna av fysisk aktivitet och inaktivitet”.
- “medvetandegöra och motverka stereotypa föreställningar om vad som anses vara manligt och kvinnligt samt belysa konsekvenserna av olika kroppsideal” (Skolverket, 2011, s. 83).

För att ovanstående syften skall kunna uppnås och tillämpas hos eleven är det en förutsättning att eleven är närvarande och deltar på idrottsundervisningen. Om det till exempel är vanligt förekommande att en elev väljer att inte delta i undervisningen för att slippa duscha så blir det svårt att kunna uppnå de syften som står i ämnet idrott och hälsa. Därför är det av intresse att se om detta fenomen förekommer i skolan. Syftet som bland annat belyser medvetenhet om hälsa skulle kunna kopplas till att informera om hygien och därigenom vikten av att duscha efter en fysisk aktivitet. Syftet som berör konsekvenser av olika kroppsideal, ser vi som extra viktigt i det här sammanhanget gällande duschning efter idrottsundervisningen då elevernas förhållanden till sina kroppar skulle kunna påverka deras duschvanor. För att bidra till en ökad kunskap om föreställningar om manligt och kvinnligt menar vi att det är motiverat att undersöka om det finns några skillnader mellan killar och tjejers duschvanor i samband med

idrottsundervisningen i skolan.

I läroplanen för gymnasieskolan (Skolverket, 2011) står det tydligt att alla som arbetar i skolan skall:

- “uppmärksamma och vidta nödvändiga åtgärder för att motverka, förebygga och förhindra alla former av diskriminering, trakasserier och kränkande behandling” (Ibid., s. 12).

I duschutrymmen är det svårt att upptäcka om det förekommer diskriminering och trakasserier då det till exempel kan vara känsligt för en kvinnlig lärare att ha översyn över killars omklädningsrum eller tvärtom. Ombyte och duschning tillsammans med andra kan vara en situation där elever är särskilt utsatta för diskriminering och kränkande behandlingar. Det är därför av stor vikt att ta reda på hur situationen i dusch- och omklädningsrum ser ut och hur eleverna upplever den för att som lärare kunna arbeta mot diskriminering.

2. Syfte och problemfrågor

Syftet med vår studie är att bidra med kunskap om hur gymnasieelevers duschvanor i samband med undervisning i Idrott och hälsa kan se ut. Vi har också i syfte att undersöka frågan i förhållande till könsroller.

2.1. Frågeställning

- Hur vanligt är det att eleverna i vår studie duschar efter lektioner i Idrott och hälsa?
- Varför väljer eleverna i vår studie att duscha eller att inte duscha efter lektioner i Idrott och hälsa?
- Finns det en koppling mellan dessa elevers duschvanor och deras attityd och deltagande i Idrott och hälsa?
- Finns det några skillnader mellan tjejerna och killarna i vår studie i ovanstående frågeställningar?

3. Teoretisk anknytning

3.1. Tidigare forskning kring elevers duschvanor

Olika aspekter av skolelevers duschvanor och relaterade frågor som omklädningsrum har berörts i ett antal studier, men inte genom studier specifikt inriktade på elevernas duschvanor. Vi har inte hittat några studier om i vilken utsträckning elever duschar efter idrottsundervisningen i skolan. Utifrån vad som framkommit i tidigare forskning går det ändå att skapa en viss förståelse av elevernas duschvanor som hjälper till att tolka resultatet. De studier som vi har funnit vara relevanta för vår undersökning presenteras därför här i korthet.

När det gäller elevers skäl till att inte duscha visar det sig i en studie att muslimska elever upplever det mycket problematiskt att behöva duscha tillsammans med andra i den typen av gemensamma duschutrymmen som finns i skolan på grund av religiösa skäl (Carroll & Hollinshead, 1993). Problemen gällde för både killar och tjejer även om problemet är mer pressande för tjejerna (Ibid). Studiens syfte var att undersöka muslimska elevers uppfattningar om källor till konflikter i samband med idrottsundervisning och genomfördes med gruppintervjuer med totalt 40 elever runt tioårsåldern på en skola i Storbritannien (Ibid).

Exempel på att det kan vara problematiskt att behöva visa upp kroppen inför andra i öppna duschutrymmen finns också i en studie om vilka faktorer som lärare och elever uppfattade

hade en påverkan på yngre tonårselevers engagemang för idrottsämnet i skolan (Ennis, Cothran, Davidson, Loftus, Owens, Swanson och Hopsicker., 1997). Studien genomfördes genom intervjuer och observationer med 21 lärare i idrottsämnet och 51 elever från skolor i storstadsmiljö i USA (Ibid). I Slep och Wormalds (2001) studie på 16 till 17-åriga tjejers uppfattningar om fysisk aktivitet uppgav många av deltagarna att de känner sig obekväma med att visa sig naken framför andra i samband med att de duschar efter idrottslektionerna, vilket gjorde att vissa duschade med badkläder. 52 engelska ungdomar intervjuade i åtta stycken fokusgrupper ligger till grund för resultatet (Ibid).

I Whitehead och Biddles undersökning av unga tjejers uppfattningar om och relation till fysisk aktivitet framkommer att många av tjejerna har uppfattningar om könsroller som utgör hinder för fysisk aktivitet (Whitehead & Biddle, 2008). Det handlar om att tjejerna inte vill bli svettiga vid fysisk aktivitet och att för lite tid ges för att hinna göra sitt utseende i ordning efter idrottslektionerna (Ibid). Dessutom klagade många av deltagarna på duschfaciliteterna som de menade var dåliga (Ibid). Även den här studien gjordes i Storbritannien med ett 40-tal deltagare (47) i fokusgrupper, i åldern 14-16 år (Ibid). Liknande resultat har setts i en översiktsstudie (metastudie) över tidigare forskning kring vad som utgjorde barriärer respektive drivkrafter för fysisk aktivitet hos ungdomar i åldern 16 till 17 år (Rees, Kavanagh, Harden, Shepherd, Brunton, Oliver & Oakley, 2006). Dåliga duschanläggningar och för lite tid för ombyte efter idrottslektionerna var några av de faktorer som framför allt tjejer upplevde som negativt med idrottsundervisningen i skolan (Ibid).

Couturier, Chepko och Coughlin (2005) visar att ombyte och duschning i samband med idrott i skolan upplevs som hinder för att delta i idrottsundervisningen av en del elever. En vanlig anledning för eleverna till att inte byta om och att duscha är att det finns för lite tid efter lektionen. Resultatet baseras på 5000 enkätsvar från elever i elva stycken amerikanska skolor, där syftet var att undersöka elevernas åsikter om idrottsämnet (Ibid). Flera av de ovan nämnda studierna visar också att elevernas ovilja att byta om och att duscha i vissa fall leder till att de inte deltar i idrottsämnet i skolan (Caroll et al., 1993; Slep et al., 2001; Rees et al., 2006). I en studie av Strand & Scantling (1994) skriver författarna om en forskningslitteratur av Aicinena (1991) som föreslår att attityden till idrottsämnet också generellt kan påverkas negativt av elevers obehagskänslor kring att byta om och att duscha. I en studie av Bibik, Goodwin och Omega-Smith (2007), fann forskarna dock att det inte finns någon koppling mellan elevernas upplevda trygghet i omklädningsrummet och deras attityd till idrottsämnet. De elever som kände sig otrygga i omklädningsrummet tyckte dock inte att ämnet var lika roligt som andra elever (Ibid). I studien (enkätstudie) undersöktes 223 tonårselevers attityder till idrottsämnet i delstaten Delaware i USA (Ibid).

I Sverige har Skolverket genom den nationella utvärderingen 2003 (NU 2003) fått fram resultat som berör omklädningsituationen i Idrott och hälsa. Utvärderingen syftade till att ge en bild av målpuppfyllelse, trender och särskilda behov av insatser samt utgöra beslutsunderlag i politiska frågor som rör grundskolan (Skolverket, 2005). I utvärderingen ingick ungefär 10 000 elever i skolår fem och nio, varav majoriteten var från årskurs nio, och dessutom ett antal lärare och föräldrar (Ibid). Frågor kring ämnet Idrott och hälsa ingick, bland annat för att analysera elevernas deltagande och hur organiserandet av undervisningen påverkade attityden till ämnet hos eleverna (Ibid). I NU 2003 framkommer att 17,1 procent av pojkarna och 10,6 procent av flickorna inte vill byta om tillsammans med andra, det vill säga totalt nästan 14 procent av eleverna (Ibid). I en tidigare utvärdering, NU 1992, uppgav dock fler flickor (ca 23 procent) än pojkar (ca 12 procent) att de känner obehag när andra tittar på dem (ej specifikt i omklädningsrummen) (Ibid). Det finns enligt resultatet också en samvariation mellan ovilja att byta om tillsammans med andra och betyg i ämnet Idrott och hälsa (Ibid). 50 procent av de

elever som inte nådde målen i ämnet svarar att de ogärna gjorde det medan 25 procent bland de som hade betyget MVG upplevde samma känslor av olust (Ibid).

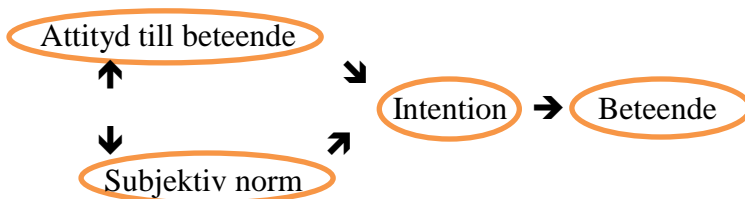
Även Arbetsmiljöverket presenterar resultat som ökar förståelsen för frågan. I sin undersökning av arbetsmiljön i skolan för elever i elvaårsåldern ställdes bland annat frågan "Har andra elever varit taskiga mot dig i omklädningsrummet eller duschen till idrotten?" (Arbetsmiljöverket, 2006, s. 19). 10 procent av eleverna svarade att det händer ofta eller ibland (Ibid). Ungefär lika många elever uppgav att det i regel inte är rent i omklädningsrum och duschutrymmen i samband med idrotten (Arbetsmiljöverket, 2006). Enkäterna skickades till ett urval på 1600 elever med en svarsfrekvens på 84 procent.

3.2. Teoretiska perspektiv på tidigare forskning

Eftersom tidigare forskning inte har ägnat frågan om elevers duschvanor och uppfattningar någon särskild uppmärksamhet så finns det heller inte några omfattande försök till att teoretisera kring problematiken. För att tolka de resultat som tidigare forskning har frambringt presenterar vi därför några teoretiska perspektiv som vi menar kan användas för att förstå de resultat som tidigare studier visar. Vi börjar med att redovisa en övergripande teori om attityd och beteende som ses som en förklaring till de resultat som kommer att redovisas. Vidare beskrivs teorier kopplade till varje frågeställning i vårt syfte.

3.2.1. Teori kring attityd och beteende

I Bohner och Wänke, (2002) beskrivs en teori kring vilka faktorer som påverkar vårt slutgiltiga beteende som har utvecklats av Martin Fishbein och Icek Ajzen (1975). Vad som påverkar vår intention är uppdelad i två olika orsaker; Attityd till beteendet och Subjektiv norm. Teorin kallas för *Theory of Reasoned Action* (se figur 1) (Ibid).

Figur 1: Teori om attityd och beteende. Efter "Theory of Reasoned Action (Bohner & Wänke, 2002)

Attityd

För att kunna förklara teorin behöver vi först klargöra vad som menas med begreppet attityd. Vi utgår från en definition av begreppet attityd som ett "system av positiva och negativa värderingar, känslor och beteendeintentioner inom individens sociala värld" (Hassmén, Hassmén & Plate, 2003, s. 192). Attityd ses då som mentala stadier som har utvecklats genom erfarenheter, vilket i sin tur påverkar personens reaktioner mot det som attityden är riktad mot. Attityd baseras på tre olika informationskategorier; *Kognitiv information*, *affektiv/känslomässig information* och *beteendeinformation*. Det kognitiva handlar om de uppfattningar och den kunskap som individen har om ett objekt, medan det affektiva förklarar vad individen känner kring objektet. Den tredje och sista informationskategorin, beteendeinformation handlar om individens tidigare beteenden och beteendeintentioner som är relaterade till objektet (Ibid).

Vi har nu fått en förklaring av begreppet attityd för att på så sätt kunna ge oss in i figuren om teorin kring beteende. Vi börjar med den översta bubblan till vänster i figuren som heter *attityd till beteendet*. Vår attityd till beteendet påverkas bland annat av individens förväntan på vilka konsekvenser det tänkta beteendet kommer att få. Dessa konsekvenser upplever individen som positiva eller negativa. Individen har också en uppfattning om hur sannolikt det är att olika konsekvenser kommer att inträffa som ett resultat av beteendet. Sannolikheten för att olika konsekvenser skall inträffa och hur positivt eller negativt individen värderar dessa vägs samman och påverkar intentionen (Bohner & Wänke, 2002). Vi ska nu ge ett exempel på detta genom att sätta in det i ett sammanhang gällande vår studie. En elev väljer att duscha efter idrottsundervisningen för att hans förväntan på konsekvenserna att duscha är positiv då han kommer att känna sig ren och fräsch på bussen på vägen hem från skolan. Men eleven är också rädd för att få negativa kommentarer av sina klasskamrater i samband med duschningen, vilket ses som en negativ förväntan på konsekvensen av att duscha. Beroende på hur stora de positiva och negativa konsekvenserna är i förhållande till varandra så väljer eleven att duscha eller inte.

Subjektiv norm

Vi går vidare till den andra orsaken som påverkar vårt beteende, *subjektiv norm*, som står i bubblan längst ner till vänster. Subjektiv norm består av summan av två produkter. Dels handlar det om den påverkan som sker utifrån, alltså hur man tror att andra personer eller grupper i sin omgivning förväntar sig att man ska bete sig, men också om individens motivation för att rätta sig efter personernas förväntningar (Bohner & Wänke, 2002). Om vi går tillbaka till eleven så kommer hans val att duscha eller inte att också påverkas av vad han tror att hans klasskompisar förväntar sig att han ska göra. Men det handlar också om hur villig eleven är att rätta sig efter vad han tror att klasskompisarna förväntar sig för beteende.

I alla sociala grupper sker en interaktion genom att det finns ett samspel mellan individerna i gruppen. Därför har varje enskild individs agerande en påverkan på de övriga medlemmarna i gruppen (Hassmén et al., 2003). Om då någon individ i gruppen har en hög status så menar Johnson, Lindwall och Åström (2002) att personen har ett högt inflytande i gruppen, då status och inflytande hänger ihop. Det innebär att en gruppmedlem med en hög status har en större möjlighet att kunna påverka hur gruppens dynamik ser ut (Ibid). Det är lätt att falla för grupptryck och göra likadant som alla andra i gruppen. Detta beteende handlar bl.a. om att man viker sig för de normer som finns, vilket oftast är de informella (outtalade) normerna (Carlsson, Falby, Hinic, Johnson, Lindwall, Rydberg & Wetterstrand, 2004). Inom socialpsykologi används begreppet konformitet, vilket innebär att en individ ger efter för en grups förväntningar och uppfattningar (NE, 2012). Det handlar alltså om grupptryck som förändrar individens beteenden och attityder. Dessa förändringar är djupt rotade och bestående (Hogg & Waughan, 2008). I en grupp påverkas gruppmedlemmarnas beteenden av de normer som finns i gruppen och det skapas ett tryck mot likhet eller konformitet. En skolklass eller ett ungdomsgäng är ett typiskt exempel där det är lätt att se konformitet då till exempel åsikter, beteenden, klädsel, musikval och värderingar är lika (Nilsson, 1993). Något som påverkar om konformitet skapas eller inte är om det finns ett viktigt gemensamt mål i gruppen. Om gruppen inte är överens är det svårt att hålla samman gruppen och dess gemensamma mål. Skapandet av konformitet beror också på den sociala identitet som skapas genom att vara medlem i en grupp. Ser man sig som en del i en grupp så tar man också efter dess synsätt och värderingar. Sammanhållningen i en grupp är också av stor betydelse. Därför skapas konformitet för att gruppen skall kunna vara stark vid påfrestningar då gruppens sammanhållning har en risk att avlägsnas (Ibid). Begreppet konformitet är inte med i teoriförklaringen "*The theory of reasoned action*", men kan ändå stämma in i den subjektiva

normen.

Intention och beteende

Då har vi kommit till bubblan i mitten som heter *intention*. Ovanstående komponenter, *attityd till beteendet* och *subjektiv norm*, är relaterade till varandra och vägs samman för att sedan avgöra intentionen. Begreppet intention innebär att man har tagit ett medvetet beslut till hur man ska bete sig i en viss situation. Bubblan längst till höger beskriver *beteende*, vilket är det slutgiltiga resultatet. Utifrån vilken intention man har så sker ett visst beteende (Bohner & Wänke, 2002).

Vi har nu gett en förklaring kring hur begreppen i modellen hänger ihop och hur de påverkar vårt beteende. Vi har också försökt att sätta in teorin i en situation om elevers tänkbara beteende gällande deras orsaker till att duscha eller att inte duscha.

3.2.2. Teoretiska perspektiv på varför eleverna väljer att duscha eller att inte duscha efter lektioner i Idrott och hälsa

Kroppsuppfattning och jämförelse med andra

Vi vill här förtydliga vad begreppet kroppsuppfattning har för innebörd i den här studien. Ghaderi och Parling (2009) skriver att ”Kroppsuppfattning, eller kroppsbild, handlar om ditt eget *förhållande* till din kropp och den eller de *uppfattningar* du har om ditt utseende och din kropp.” (Ibid., s. 32). Det handlar alltså inte om hur man ser ut, utan hur man själv uppfattar sitt utseende (Ibid). Utifrån ovanstående förklaring till begreppet kroppsuppfattning vill vi koppla detta till elevers val att duscha efter idrottsundervisningen eller inte. Detta skulle alltså kunna hänga samman med vad eleverna har för uppfattning om sin kropp och sitt utseende.

Hur uppstår då en negativ kroppsuppfattning? Redan vid tidig ålder börjar vi lära oss att det är viktigt hur man ser ut och att man ska se ut på ett speciellt sätt. Detta lär vi oss genom media, familj och vänner. Föräldrars sätt att visa oro för sitt barns övervikt, som vanligtvis är av omtanke, kan istället skapa en negativ kroppsbild hos barnet. En annan bidragande faktor kan vara om föräldrarna själva klagar över att de måste gå ner i vikt och om de uppmuntrar till olika bantningsmetoder. Att bli retad som barn kan skapa missnöje med ens kropp och utseende. Ghaderi och Parling (2009) skriver att det finns en tydlig koppling mellan att jämföra sin kropp med sina kompisar och negativ kroppsuppfattning hos flickor. Media spelar också stor roll gällande formandet av vår kroppsuppfattning då allt vi ser, hör och läser påverkar våra tankar, känslor och beteenden (Ibid). Huvudbudskapet genom media är att vår ”kropp är ett instrument som vi kan och bör ha kontroll över” (Ibid., s. 34).

Utifrån ovanstående teori anser vi att det kan finnas en koppling mellan elevers kroppsuppfattning och om de upplever obehag av att visa sig utan kläder inför sina klasskompisar i samband med duschning. I den tidigare forskningen som redovisas i vår uppsats ses flera resultat på att elever känner sig obehagliga i att visa sig nakna inför andra i samband med duschning efter lektionerna i idrott. I en av studierna ledde detta till att elever duschade med badkläder (Sleep et al., 2001).

Ghaderi och Parling (2009) beskriver också våra psykologiska processer då vi jämför oss med andra. Det visar sig att vi har en tendens att ha en allt för negativ syn på oss själva gällande kropp och utseende till skillnad från annat då vi oftast har positiva föreställningar om oss själva. I de allra flesta fall gör vi en rimlig jämförelse med andra människor då vi ser till personer som befinner sig i samma situation. Det kan t.ex. vara att man jämför sin månadslön med någon som har samma yrke som en själv. Men när det gäller vår kropp och vårt utseende

så gör vi helt orimliga jämförelser då vi jämför oss med professionella modeller eller ett skönhetsideal som för många är långt ifrån vad som är möjligt att uppnå. Hur kommer det sig att vår psykologiska process ändras till ett så ologiskt tankesätt när det handlar om kropp och utseende? Ghaderi och Parling (2009) menar att en förklaring skulle kunna vara att "eftersom man vet att man kommer att bli dömd utifrån det rådande skönhetsidealet så blir det här idealet viktigt för oss hur extremt det än är" (Ibid., s. 40). Den ologiska jämförelsen med andra gällande kropp och utseende tänker vi kan vara av betydelse för hur elever upplever duschningen i samband med idrottsundervisningen. Det skulle också kunna vara en orsak till att man väljer att inte duscha.

Religiösa skäl

Vi ser en betydelse i att urskilja orsaken till att inte duscha på grund av religiösa skäl ifrån obehag att visa sig utan kläder inför andra i samband med duschning efter idrottsundervisningen. Anledningen till det är att det i intervjuer med muslimska elever av Carroll et al. (1993) framkom att eleverna tillmätte religiösa skäl stor betydelse, vilket gav upphov till starka känslor om de tvingades bryta mot de religiösa påbuden att inte duscha tillsammans med andra. Att skilja på religiösa och andra skäl kan också vara av vikt för att hitta passande lösningar för elever som inte vill duscha efter idrottslektioner.

Religion handlar om skillnaden mellan gott och ont, att följa eller förkasta Guds bud. Ordet religion kommer från det latinska ordet "religere" som betyder "förbund med skaparen", men kan också betyda "vördnad för det heliga" som kommer från det latinska ordet "religio" (Terhart & Schulze, 2007). När vi använder begreppet religiösa skäl syftar vi till de beteenden eller handlingar som görs av anledning till den religion man tillhör.

Otterbeck (2000) skriver i sin bok *Islam, muslimer och den svenska skolan* om hur idrottsundervisningen kan påverkas av de muslimska anständighetsreglerna. Det kan uppstå konflikter mellan de muslimska föräldrarna och skolan då de ser ett problem i att sina barn, främst sina döttrar, i samband med idrottsundervisningen ska visa sig nakna inför andra i omklädningsrummen och i duschen (Ibid). Detta stärks av den tidigare nämnda studien av Carrol et al. (1993) som visar att de muslimska ungdomarna upplevde det mycket problematiskt att behöva duscha tillsammans med andra på grund av religiösa skäl, vilket var ett skäl till att inte duscha efter idrottsundervisningen.

3.2.3. Teoretiska perspektiv på eventuella kopplingar mellan elevernas duschvanor och deras attityd och deltagande i Idrott och hälsa

Elevers attityd till ämnet idrott och hälsa skulle kunna kopplas till den tidigare nämnda teorin "*The theory of reasoned action*". Om en elev har negativa erfarenheter och känslor från duschning i samband med idrottsundervisningen så skulle det kunna påverka elevens attityd till ämnet idrott och hälsa. Eftersom attityden kan påverka beteendet så skulle det i sin tur kunna påverka elevens deltagande och inställning till ämnet Idrott och hälsa. När vi ser till deltagande så menar vi elevens närvaro, men också hur eleven deltar på lektionen då en elev kan vara närvarande, men kanske inte aktivt närvarande.

Utifrån det som redovisats i tidigare forskning kring elevers attityd till idrottsundervisningen har vi en förväntning om att det kan finnas en koppling mellan elevers attityd till idrottsundervisningen och obehag vid ombyte och duschning i samband med idrottsundervisningen. Eftersom frågan om det finns en sådan koppling är behandlad i liten utsträckning och att studien av Bibik et al. (2007) visade på att så är inte fallet är det dock svårt att förutsäga om det finns en sådan koppling eller inte.

3.2.4. Teoretiska perspektiv på eventuella skillnader mellan tjejer och killar i vilka orsaker de uppger till sina duschvanor

Genus som förklaring till könsskillnader

Teoribildningen inom genusforskningen menar vi kan bidra till att kasta ljus över skillnader mellan tjejer och killar som lagts fram i tidigare studier som berört elevers och unga människors duschvanor i samband med idrott. Ett genusmönster är "ett mönster i vår sociala ordning och i de dagliga aktiviteter eller praktiker som styrs av denna ordning" (Connell, 2002, s. 21). Genusmönster kan betraktas som en del av människors uppfattningar (Abele, 2003) men också som sociala strukturer som påverkar människors beteende genom en ram av begränsningar och möjligheter (Connell, 2002). Det specifika med genusmönster som sociala strukturer är att de upprätthåller föreställningar om kön, det vill säga vad som är maskulint och vad som är feminint (NE, 2012). Maskulinitet och femininitet består alltså av olika egenskaper som människor uppfattar som typiska för män respektive kvinnor (jfr Watzlavik, 2009). I forskningssammanhang karaktäriseras maskulinitet som egenskaper som betecknas med agentskap och instrumentalitet (t.ex. att vara aktiv, beslutsam) och femininitet karaktäriseras som egenskaper som betecknas med kollektivitet och expressivitet (Abele, 2003; Gillen & Lefkowitz, 2006). Invändningar har rests mot att behandla maskulinitet och femininitet som en dikotomi eftersom det rör sig om två överlappande kategorier, det vill säga att alla människor oberoende av kön i någon utsträckning bär på både maskulina respektive feminina egenskaper (Connell, 2002; Watzlavik, 2009). Både Connell och Watzlavik påpekar också att förekomsten av genustypiska egenskaper ofta varierar stort inom grupperna av män och kvinnor (Ibid).

Trots dessa invändningar visar dock tidigare forskning på vissa skillnader mellan individer av olika kön. Gillen et al. (2006) skriver att kvinnor lägger större vikt vid sitt utseende, värderar sitt utseende mer negativt och är mindre nöjda med sina kroppar jämfört med män (Ibid). Särskilt gäller det för kvinnor som har låg instrumentalitet/lite maskulina egenskaper. Det här resultatet förklarar författarna med att det sociokulturella trycket på kvinnors utseende är högre och att instrumentella egenskaper har ett högre värde i samhället (Ibid). Författarna menar att det ger stöd för den så kallade diskrepansteorin, som säger att låg maskulinitet leder till en negativ kroppsbild (både bland män och kvinnor). Resultatet visar också på att attityder till könsroller inte är avgörande för en negativ eller positiv kroppsbild, utan att den i större utsträckning hör ihop med graden av maskulinitet (Ibid).

Ungdomar och könsskillnader

I puberteten sker en utveckling av individers könsroller, som består av genustypiska egenskaper och attityder kring maskulinitet och femininitet (Gillen et al., 2006). En teori säger att kroppsliga förändringar i samband med puberteten gör ungdomar mer medvetna om genusmönster. På grund av att ungdomar kan vara särskilt osäkra på könsrollsidentifikation så kan det leda till att de lutar sig mer mot könsstereotyper (Marcotte et al., 2002). Tätt knutet till en individs könsegenskaper är också individens kroppsbild (Gillen et al., 2006). Missnöje med sin kropp är i sin tur starkt relaterat till självförtroende bland ungdomar (van den Berg, Mond, Eisenberg, Ackard & Neumark-Sztainer, 2010). I sammanhanget är det viktigt att veta att det råder större fokus på kroppsbild bland tjejer jämfört med killar (Marcotte et al., 2002). Det finns också en skillnad på så sätt att killar och tjejer upplever puberteten olika. Pojkar upplever dessa förändringar som mer positiva och som maskulina. Tjejer upplever dock puberteten och de kroppsliga förändringarna i samband med det som mer problematiskt och negativt (Ibid).

Sammanfattningsvis existerar det alltså i viss utsträckning skillnader mellan killar och tjejer när det gäller förhållandet till den egna kroppen och självförtroende. Det är möjligtvis en förklaring till att vissa orsaker till att inte duscha verkar vara mer förekommande bland tjejer. En ökad medvetenhet kring den egna kroppen kan till exempel leda till att speciellt tjejer upplever att det är besvärande att behöva visa upp sig avklädda inför andra. På samma sätt kan tjejer uppleva att de har för lite tid efter lektionen för att sköta om sitt utseende. Att flera av orsakerna till att inte duscha efter idrottslektioner verkar vara mer frekventa bland tjejer kan dock också bero på att några av studierna som berört frågan enbart varit inriktade på tjejer.

Skolverkets resultat som visar att fler killar än tjejer inte ville byta om tillsammans med andra (Skolverket, 2005) förklaras dock inte av ovanstående teorier. Davison (2000) menar att situationen när pojkar i tonåren duschar tillsammans efter idrottslektioner är känsligare än vad motsvarande situation är för flickor i samma ålder. Den personliga integriteten blir särskilt svår att upprätthålla eftersom det i pojkars omklädningsrum, skriver Davison (2000), inte finns duschbås i samma utsträckning som det finns i flickors. Bristen på enskildhet i pojkarnas omklädningsrum skapar en social miljö där heteronormativitet råder enligt Davison (2000). Davisons (kanadensiska) studie är baserad på ett tiotal intervjuer med vuxna män och det är dessutom oklart vilka beläggen är för att duscharna i pojkarnas omklädningsrum skulle skilja sig från tjejernas. Om resultaten är giltiga i en svensk kontext är alltså oklart. Perspektivet utgör trots detta en tänkbar förklaring till att färre killar än tjejer vill byta om med andra. Orsaken skulle alltså kunna vara att det i omklädningsrummen och duscharna råder en social situation som för killar jämfört med tjejer har starkare betydelse för upprätthållandet av genusmönster.

3.3. Summering av teori

Sammanfattningsvis vill vi förtydliga hur vårt problem och våra frågeställningar har motiverats. Elevernas duschvanor i samband med idrottsundervisning har inte uppmärksammats särskilt mycket i tidigare forskning. Det finns därför mycket lite kunskap i vilken utsträckning elever duschar, vad som ligger bakom deras beteende och hur elevernas duschvanor påverkar ämnet Idrott och hälsa. De studier som har berört frågan har visat på att det upplevs som känsligt att duscha efter idrottslektioner av en del elever. Situationen i duschutrymmen kan vara en situation där elever är särskilt utsatta för diskriminering. Eftersom skolan ska arbeta mot diskriminering ser vi en betydelse av att ta reda hur elever uppfattar frågan om att duscha efter idrottslektionerna. Studierna visar också att det kan finnas könsskillnader i elevernas duschvanor, vilket enligt ämnesplanen för Idrott och hälsa ska motverkas i undervisningen. Få av de resultat som tidigare forskning har kommit fram till har satts i ett teoretiskt perspektiv. Vi har därför utgått från en rad teorier som vi tror kan hjälpa till att förstå elevernas duschvanor. De begrepp som är centrala utifrån vår teoretiska anknytning är attityd, beteende, subjektiv norm, genus, kroppsuppfattning och religiösa skäl. Vi hoppas att vårt arbete kommer att kunna bidra med en kunskap kring elevers duschvanor i samband med idrottsundervisningen. Kunskapen bidrar förhoppningsvis till att en tidigare förbisedd del av elevernas skolmiljö kan förstås och att de eventuella problem i den miljön kan tas upp av lärare.

4. Metod

4.1. Urval och avgränsning

Urvalet var 125 elever som går sitt första år på gymnasiet. Avgränsningen till just elever i det första året på gymnasiet beror på att studien av Sleaf et al. (2001) visar på att tjejer i åldern 16-17 år upplever det besvärligt att behöva vara avklädd och duscha inför andra. Vi menar att det här kan vara en indikation på att det kan finnas problem med negativa kroppsuppfattningar bland elever i den här specifika åldern. För lärare i Idrott och hälsa som ska arbeta med kroppsideal i undervisningen är det därför särskilt intressant med elever i den här åldern. Samma problematik kan naturligtvis finnas även bland elever i andra åldrar. Eleverna som vi undersökte går i sammanlagt nio olika klasser inom flera olika program på två olika skolor i Göteborg med kranskommuner. Deltagarna är inte valda på grund av några särskilda egenskaper förutom kön och ålder. Eleverna valdes inte heller med hänsyn till att kunna generalisera resultatet till en större population (som andra gymnasieelever i Sverige eller liknande). Ambitionen med studien är istället att ge en helhetsinriktad bild av några elevers duschvanor och deras uppfattningar om att duscha i samband med Idrott och hälsa. På så sätt blir det möjligt att skaffa kunskap om relationer mellan elevernas uppfattningar, beteenden och kön. Vi strävade efter att få en så jämn könsfördelning som möjligt bland deltagarna. Könsfördelningen i de olika klasserna är dock ojämn, vilket gör att vissa omständigheter som är specifika för den klassen kan avspeglade sig i skillnader mellan könen.

4.2. Val av metod för datainsamling

Insamlingen av data i den här undersökningen genomfördes med enkäter. Varför vi i just detta fall valt enkät som metod är för att få fram jämförbara svar som gör det möjligt att få en övergripande bild om gymnasieelevers duschvanor. Vi ser också en fördel med enkäter då det är möjligt att göra ett större urval av elever jämfört med intervjuer, som vi ser som det möjliga alternativet för datainsamling. Eftersom vi utgår från att det kan finnas många aspekter av elevernas duschvanor som vi inte har någon kunskap om utgör ett selektivt urval av ett mindre antal intervjudeltagare en risk att missa någon viktig egenskap hos deltagarna. Förhoppningen med att genomföra en enkätstudie med fler svarande var alltså att kunna fånga in en större variation i deltagarnas egenskaper. Enkäterna ger till skillnad från intervjuer oss en möjlighet att samla in många svar som ger en tillräckligt god grund för jämförande analyser mellan tjejer och killar.

I de ovan nämnda studier som har berört elevers duschvanor i samband med idrottsundervisning har olika resultat framkommit i studier med olika metoder för datainsamling. Till exempel har en del elevers obehag med att visa sig avklädda framför sina klasskamrater påvisats i två studier med intervjuer/gruppintervjuer som metod. I enkätstudien av Couturier et al. (2005) presenterades dock inga sådana resultat, där istället för lite tid för ombyte och duschning framstod som något som eleverna upplevde som problematiskt. Sådana skillnader kan bero på flera orsaker. Dels så är studierna inte jämförbara varken i syftet eller i frågeformuleringarna. Dels så kan de resultat som har fått stort utrymme i undersökningar med ett mindre antal deltagare (intervjustudierna) försvinna i den större bild som studier med fler deltagare får. Som exempel är kanske obehagskänslor i samband med att behöva visa sig avklädd bland eleverna relativt ovanligt förekommande, vilket gör att de inte ges uppmärksamhet i ett större empiriskt underlag. Det går dock inte att utesluta att elever ger olika svar beroende på vilken metod som tillämpas. Det skulle kunna bero på att frågor som uppfattas av de svarande som känsliga kanske inte ger ärliga, tydliga eller heltäckande svar. I sådana situationer har intervju som metod möjligtvis en styrka i och med att det går att avläsa de svarandes reaktioner, be om förtydliganden och omformulera frågor. Frågor i vår

undersökning som handlar om religion, förhållandet till den egna kroppen, förhållandet till klasskamrater och duschvanor kan säkerligen uppfattas av en del elever som känsliga och personliga. Den potentiella risken med att i viss utsträckning inte fånga upp vissa kategorier av svar i undersökningen är naturligtvis besvärande. Samtidigt ger dock enkäterna eleverna stark anonymitet även i förhållande till oss som tar del av svaren, vilket de inte får på samma sätt i en intervjusituation. En god anonymitet leder förhoppningsvis till att eleverna känner att de kan svara även om frågorna upplevs som känsliga. I de enkätundersökningar som genomförts av Skolverket (2005) och Arbetsmiljöverket (2006) har resultat uppvisats även kring känsliga frågor (t.ex. om utsatthet i omklädningsrum och duschar).

4.3. Validitet och reliabilitet

En god validitet innebär att vi mäter det vi avser att mäta med våra frågor till eleverna och en god reliabilitet innebär att vi har hanterat enkätinsamlingen och bearbetningen av svaren utan slarvfel. Tillsammans ger en god validitet och en god reliabilitet i undersökningen att resultaten kan betraktas som tillförlitliga.

4.3.1. Validitet

Validitet handlar om att det vi undersöker när vi ställer frågor till eleverna verkligen stämmer överens med det vi avser att undersöka. När det gäller den här undersökningen menar vi att det finns två typer av potentiella validitetsproblem. Den första typen av problem uppstår om olika elever tolkar enkätfrågorna på betydligt skilda sätt. Är så fallet har vi inte mätt enbart de fenomen som vi har avsett med frågorna utan även andra fenomen. Den andra typen av problem uppstår om de frågor vi ställer egentligen inte kan sägas undersöka de fenomen vi avser.

Många av frågorna i enkäten rör begrepp som kan antas vara välbekanta för eleverna som till exempel deltagande, fysisk aktivitet och duschvanor. Fenomenen som vi undersöker är kontinuerliga inslag i elevernas vardag som de dessutom upplever tillsammans. Det finns därför skäl att tro att eleverna har en förståelse av många av fenomenen i enkäten som inte skiljer sig åt i någon stor utsträckning om frågorna är ställda med formuleringar som är bekanta för eleverna. För att undvika eventuella svårförståeliga och mångtydiga frågeformuleringar togs hänsyn till synpunkter från två ungdomar i gymnasieåldern under utformandet av enkäten. Vid genomförandet av enkäterna närvarade vi och uppmanade eleverna att fråga oss om någon fråga var oklar för dem. Det fanns också möjlighet för deltagarna att lämna synpunkter på enkäten skriftligt i enkätens slut. Under genomförandet av enkäterna förekom i princip inga frågor från eleverna om innebörden i frågeformuleringarna. Det förekom inte heller några kommentarer eller synpunkter på frågeformuleringarna i enkäterna. Bortfallet på enskilda frågor har heller inte gett oss anledning att misstänka att någon fråga har varit svår att förstå för de svarande. Förutom själva frågeformuleringarna kan elevernas eventuellt skilda tolkningar av svarskategorierna vålla samma problem. Det kan inte uteslutas att eleverna kan lägga något olika innebörd i vissa svars kategorier som t.ex. "ganska ofta", men dessa skillnader menar vi är gradskillnader snarare än skilda tolkningar.

Flera av frågorna i enkäten avser att mäta elevernas attityder. En fråga i enkäten avser att mäta elevernas attityd till ämnet Idrott och hälsa. Utgångspunkten är i det fallet attityden i sin helhet (det vill säga elevens sammanvägning av de tre komponenterna i begreppet attityd). Frågan i enkäten är formulerad som elevernas syn på ämnet och om den är positiv eller negativ. Det fenomen som vi utifrån tidigare forskning har kunnat skapa den mest detaljerade förståelsen av gäller elevernas skäl till att inte duscha efter idrottslektioner. Det här kan annorlunda uttryckas som faktorer som kan påverka elevernas attityd till att duscha efter idrotten negativt. En negativ kroppsuppfattning, religiösa uppfattningar, trakasserier från

klasskamrater och gruppsytryck är exempel på några av de faktorerna.

För att kunna mäta dessa faktorer i enkäten ställdes en fråga där eleverna fick ta ställning till olika anledningar till att inte duscha efter idrottslektioner. För att få en indikation på negativ kroppsuppfattning var till exempel ett av alternativen om eleverna kände obehag över att visa sig avklädd inför andra. När det gäller könsskillnader är ambitionen inte att mäta elevernas uppfattning om maskulinitet och femininitet. Frågorna i enkäten avser alltså inte att fånga in graden av maskulinitet och femininitet hos eleverna. Könsskillnader betraktas istället utifrån det kön eleverna själva uppger. Genom enkätsvaren framgår alltså inte vad som orsakar könsskillnaderna. Vi menar ändå att eventuella skillnader mellan tjejer och killar kan förstås som ett genusmönster.

I enkäten finns också ett antal öppna frågor, där eleverna svarar med sina egna ord. Dessa svar kan vara svårare att tolka än svaren på de fasta alternativen. I undersökningen tolkas en del av de öppna svaren utifrån begreppet attityd. Exakt vad eleverna har avsett när de svarat på frågan är dock inte helt lätt att veta i alla fall, vilket gör att tolkningen av svaren på de öppna är behäftade med en viss osäkerhet.

4.3.2. Reliabilitet

Under arbetet med genomförandet av enkäterna skedde inga incidenter som skulle ha påverkat reliabiliteten. Vid bearbetningen av datan i statistikprogrammet SPSS upptäcktes ett mindre antal inmatningsfel som korrigerades. För att kontrollera för fler eventuella inmatningsfel kontrollerades datainmatningen genom att svaren i tio stycken slumpmässigt utvalda enkäter jämfördes med den registrerade datan i programmet. Det visade sig inte vara några skillnader mellan enkätsvaren och den inmatade datan.

4.4. Enkätutformning

I enkäten användes frågor med antingen öppna eller fasta svarsalternativ. I ett fall användes dock både en öppen fråga (7A) och en fråga med fasta svarsalternativ (7B) för att få reda på elevernas uppfattningar. I det läget kom den öppna frågan först för att deltagaren själv ska kunna begrunda frågan utan att ha fått några svar föreslagna för sig. De fasta svarsalternativen som följer på den öppna frågan hade vi som tanke att bidra till att stödja de svarande i att fundera bredare och djupare kring frågan och för att få fram svar som är mer explicita. Ett alternativ hade varit att lägga den öppna frågan som en del av frågan med fasta svarsalternativ. Det leder dock till att få svarande använder det öppna svarsalternativet. Frågorna i enkäten rör i hög grad fenomen som eleverna är bekanta med och därför bör kunna uttrycka en åsikt om. Av det skälet innehöll inga frågor i enkäten svarsalternativet ”vet ej”. Risken med att inte inkludera ett sådant alternativ är att elever som egentligen inte vet något svar kryssar för ett alternativ slumpmässigt eller hoppar över frågan, vilket leder till ett större bortfall som kan vara svårt att analysera. Att ”vet ej” ändå valts bort är för att eleverna på så sätt uppmanas att svara även i de fall då de tänker att deras åsikt inte är viktig eller relevant. Undantaget är frågan kring i vilken utsträckning deras klasskamrater duschar efter idrottsundervisningen, vilket vi anser är en fråga där eleverna kanske inte vet svaret.

Under utformningen av enkäten testades den på ett par ungdomar i gymnasieåldern (17 och 19 år). Det visade sig då att frågan som ställs med både öppet och fasta svarsalternativ irriterade de svarande. Övriga synpunkter var att det upplevdes som om det förutsattes att de inte duschade och att det var många frågor som handlade om att inte duscha jämfört med att duscha. Enkäten justerades med anledning av dessa synpunkter genom att vissa frågor omformulerades eller förflyttades. Enkäten innehåller dock fortfarande flera frågor som rör att inte duscha eftersom det finns fler teoretiska förväntningar kopplade till det utifrån tidigare

forskning. Den upprepade frågan med både det öppna och de fasta svarsalternativen ansågs också vara välmotiverad och togs därför inte bort trots risken att irritera deltagarna. Frågorna omformulerades dock något för att förtydliga för deltagarna att båda frågorna skulle kunna bidra med värdefull information.

Frågor som berör ens duschvanor kan upplevas känsliga, vilket vi har tänkt på i vår formulering av frågor i enkäten. Vi använde oss därför av en inledande fråga som gör en mjukare ingång till det som berör en själv. Den inledande frågan handlar om uppskattningen av i vilken utsträckning sina klasskompisar duschar efter idrotten. Nästa fråga ställdes på samma sätt fast riktat till svarspersonen själv. Vi hoppas på detta sätt att frågan blir lättare att svara på då det rörande ämnet har gjorts till något bekant och tillåtande.

4.5. Genomförande av enkäterna

Undersökningen genomfördes i anslutning till elevernas idrottslektion då vi befann oss på plats i de olika klasserna. Av de elever som var närvarande vid våra besök så valde alla utom en att fylla i enkäten, vilket vi ser som positivt. Vi började med att informera eleverna om vilka vi var och förklarade syftet med vår undersökning. Eleverna fick informationen om att enkäten är helt anonym och frivillig att svara på och vi bad dem att ta god tid på sig och fylla i enkäten enskilt. Medan eleverna fyllde i enkäten var det vid några tillfällen en del elever som satt nära varandra och pratade med varandra. Men i de flesta fall satt eleverna utspridda och tysta, vilket vi informerade om innan de fick enkäterna. Vi upplevde det svårt för en del elever att välja svarsalternativ gällande uppskattning av sin närvaro i procent då de kände att de var mittemellan svarsalternativen. Vi håller med om detta och inser i efterhand att vi skulle kunnat formulera svarsalternativen på ett annorlunda sätt för att göra det lättare för eleven att fylla i ett svarsalternativ som passar.

Den ursprungliga tanken var att få med samtliga elever i de undersökta klasserna i undersökningen. Eftersom enkäterna genomfördes under idrottslektioner var vi beredda på att vi skulle behöva kontakta frånvarande elever för att få dem att delta i studien. Då frånvaron var högre än förväntat bedömde vi att det skulle innebära praktiska svårigheter att samla in enkätsvar från dessa elever och beslutade att lämna de frånvarande eleverna utanför undersökningen. Det totala antalet elever i de nio klasserna var 184, varav 59 var frånvarande (31 procent). De elever som har hög frånvaro på idrottslektionerna har alltså med hög sannolikhet inte deltagit i undersökningen. Elever som har hög frånvaro i Idrott och hälsa kan antas bära på något skilda erfarenheter och egenskaper i förhållande till övriga elever. Det betyder att fler typer av svar hade kunnat framkomma om de hade deltagit i undersökningen. En av frågorna i uppsatsen är om det finns en koppling mellan elevernas duschvanor och deras attityd och deltagande i Idrott och hälsa. Att undersöka om några av eleverna är frånvarande (och därmed inte deltar) för att de inte vill duscha efter idrottslektionerna genom att fråga eleverna som deltar i en idrottslektion är problematiskt. Det bör därför kommas ihåg när vi redovisar resultaten att de frånvarande eleverna vid undersökningstillfället inte har deltagit i studien. Resultatet ger därför inte en helhetsbild av hur det ser ut i de undersökta klasserna med tanke på uppsatsens frågeställningar.

5. Resultat

Resultaten redovisas utifrån frågeställningarna. Frågorna i enkäten redovisas alltså inte kronologiskt efter sin position i enkäten utan i förhållande till vad de bidrar med i förhållande till frågeställningen. Könsskillnader redovisas genomlöpare i de andra frågeställningarna. Sist i resultatdelen redovisas ett antal tabeller som inte besvarar något i frågeställningen utan istället används som stöd för analysen av resultaten. Samtliga frågor redovisas i tabellform

och diagram används i de fall då en visualisering för att tydliggöra resultatet ytterligare har ansetts nödvändig. I tabellerna visas först en ruta där det står hur många av deltagarna i undersökningen som svarade på frågan. I rutan efter visas hur stor andel som svarade inom de olika svarskategorierna. Nedan visas könsfördelningen bland de som svarade på enkäten i tabell 1.

Tabell 1. Könsfördelningen bland deltagarna

	Svarande	Ej Svar	Totalt
Antal	120	5	125
Procent	96,0 %	4,0 %	100 %

Svarkategori	Antal	Procent
Killar	52	43,3 %
Tjejer	68	56,7 %
Totalt svarande	120	100 %

Av de 125 elever som svarade på enkäten uppgav 120 stycken ett kön. Av de 120 eleverna uppgav 52 stycken att de är killar medan 68 stycken uppgav att de är tjejer.

5.1. Hur vanligt är det att eleverna i vår studie duschar efter lektioner i Idrott och hälsa?

Tabell 2. I vilken utsträckning duschar du efter idrottslektionerna? (Enkätfråga 5)

	Svarande	Ej Svar	Totalt
Antal	125	0	125
Procent	100 %	0,0 %	100 %

Svarkategori	Antal	Procent
Efter alla eller nästan alla lektionerna	36	28,8 %
Efter mer än hälften av lektionerna	14	11,2 %
Efter hälften av lektionerna	5	4,0 %
Efter mindre än hälften av lektionerna	12	9,6 %
Sällan eller aldrig	58	46,4 %
Totalt svarande	125	100 %

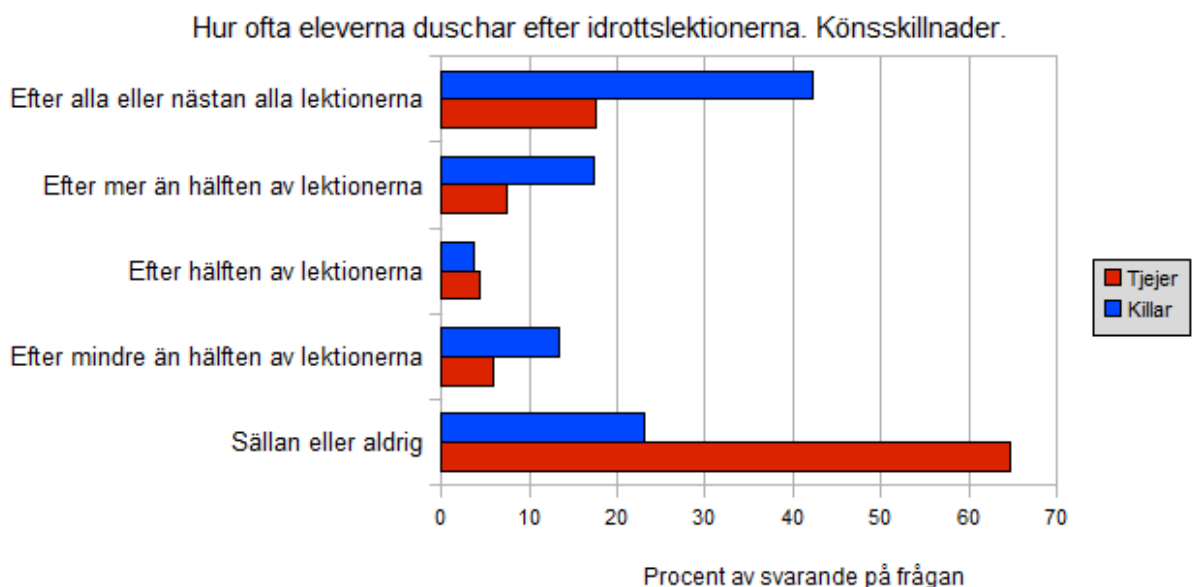
Eleverna fick uppskatta i vilken utsträckning de duschar efter idrottslektionerna. Det var 46,4 procent som svarade att de sällan eller aldrig duschar efter idrottslektionerna vilket är den vanligaste svarkategorin bland eleverna. Det näst vanligaste svaret bland eleverna var att duscha efter alla eller nästan alla lektionerna. Resultatet kan alltså beskrivas som polariserat mellan de som mycket ofta duschar och de som mycket sällan duschar. Om man lägger ihop de elever som duschar efter mindre än hälften av alla lektionerna och de som sällan eller aldrig duschar efter lektionerna så utger det en majoritet (56 procent). Resultatet visar alltså att det bland eleverna i vår studie är vanligare att inte duscha efter idrottslektionerna än att göra det.

5.2. Finns det några könsskillnader i hur vanligt det är att eleverna duschar efter lektioner i Idrott och hälsa?

Tabell 3. I vilken utsträckning duschar du efter idrottslektionerna? (Enkätfråga 5). Könsskillnader.

	Svarande	Ej Svar	Totalt
Antal	120	0	120
Procent	100 %	0,0 %	100 %

	Efter alla eller nästan alla lektionerna	Efter mer än hälften av lektionerna	Efter hälften av lektionerna	Efter mindre än hälften av lektionerna	Sällan eller aldrig	Totalt svarande
Killar	Antal 22	9	2	7	12	52
	Procent 42,3%	17,3%	3,8%	13,5%	23,1%	100%
Tjejer	Antal 12	5	3	4	44	68
	Procent 17,6%	7,4%	4,4%	5,9%	64,7%	100%

Procentsatserna i tabell 3 visar hur många procent inom respektive kön som har svarat inom en viss svarskategori om hur ofta de duschar efter idrottslektionerna. Det finns skillnader mellan tjejerna respektive killarna i hur ofta de duschar efter idrottslektionerna. Betydligt fler tjejer i studien väljer att inte duscha efter idrottsundervisningen då 64,7 procent av tjejerna svarar att de sällan eller aldrig duschar. Detta kan jämföras med att 42,3 procent av killarna svarade att de duschar efter alla eller nästan alla lektionerna. Den polarisering som sågs i tabell 2 kan också ses som en skillnad mellan könen, då många av killarna duschar mycket ofta medan många av tjejerna duschar mycket sällan. För killarna är den näst vanligaste svarskategorin att de sällan eller aldrig duschar efter idrottslektionerna. Den näst vanligaste svarskategorin för tjejerna är att de duschar efter alla eller nästan alla lektionerna. Det kan därför sägas att det finns en polarisering även inom könen där eleven antingen duschar mycket ofta eller mycket sällan.

5.3. Varför väljer eleverna i vår studie att duscha eller att inte duscha efter lektioner i Idrott och hälsa?

5.3.1. Varför eleverna i vår studie väljer att duscha

Tabell 4. Om du duschar efter idrottslektionerna, vad beror det på?(Enkätfråga 6)

	Svarande	Ej Svar	Totalt
Antal	69	56	125
Procent	55,2 %	44,8 %	100 %

Svarskategori	Antal	Procent av de svarande
För att jag har svettats	46	66,6 %
För att jag vill känna mig fräsch	27	39,1 %
För att jag har lektion efter eller ska iväg	5	7,2 %
För att jag tycker det är avkopplande	3	4,3 %
För att jag tycker det är självklart att duscha	1	1,4 %
Totalt antal svar	82	-
Antal svarande	69	-

Tabell 4 visar en sammanställning av svaren på den öppna frågan om vad det beror på att eleverna duschar efter idrottslektionerna. Svaren har lagts ihop till fem kategorier. I vissa elevers svar förekommer fler än ett skäl till att duscha efter idrottslektionerna. Svaren har då kodats inom fler kategorier och betraktas som skilda svar. Av de 125 deltagarna i undersökningen svarade 69 stycken (55,2 procent) på frågan. Sammanräknat är antalet svar inom svarskategorierna dock fler än 69 eftersom en del elever uppgav flera skäl i sitt svar. Procentsatserna för de olika svarskategorierna i tabellen visar på andelen av de elever som har svarat på frågan.

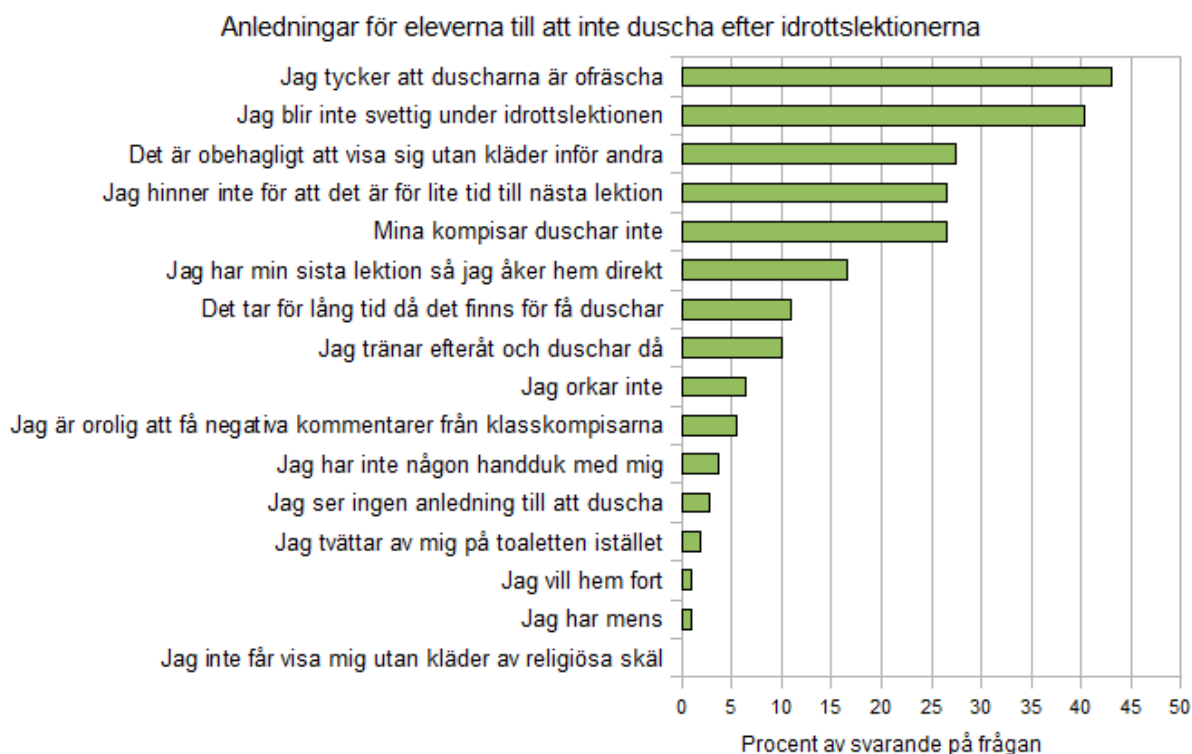
Det vanligaste skälet som eleverna uppgav till att duscha var att de har blivit svettiga under lektionen (66,6 procent). Den näst vanligaste anledningen är att eleverna vill känna sig rena, fräscha och inte lukta svett (39,1 procent). Fem av eleverna svarade att de duschar för att de har fler lektioner efter idrottslektionen eller för att de ska iväg efter skolan och inte ska åka direkt hem. Det finns också tre elever som skrev att de duschar för att det är skönt och avkopplande att duscha. En elev anser det vara en självklarhet att man duschar efter idrottsundervisningen utan vidare motivering.

5.3.2. Varför eleverna i vår studie väljer att inte duscha

Tabell 5. Om du inte duschar efter idrottslektionerna, vad beror det på? (Enkätfråga 7A & 7B)

	Svarande	Ej Svar	Totalt
Antal	109	16	125
Procent	87,2 %	12,8 %	100 %

Svarskategori	Antal	Procent av de svarande
Jag hinner inte för att det är för lite tid till lektion	29	26,6 %
Jag ser ingen anledning till att duscha	3	2,7 %
Jag blir inte svettig under idrottslektionen	44	40,3 %
Mina kompisar duschar inte	29	26,6 %
Det är obehagligt att visa sig utan kläder inför andra	30	27,5 %
Duscharna är ofräscha	47	43,1 %
Det tar för lång tid då det finns för få duschar	12	11,0 %
Jag får inte visa mig utan kläder av religiösa skäl	0	0,0 %
Jag är orolig att få negativa kommentarer från klasskompisarna	6	5,5 %
Jag orkar inte	7	6,4 %
Jag har inte någon handduk med mig	4	3,6 %
Det är min sista lektion så jag åker hem direkt	18	16,5 %
Jag har mens	1	0,9 %
Jag tvättar av mig på toaletten istället	2	1,8 %
Jag vill hem fort	1	0,9 %
Jag tränar efteråt och duschar då	11	10,1 %
Totalt antal svar	244	-
Antal svarande	109	-

Tabell 5 är en sammanslagning av svaren på den öppna frågan (7A) om varför eleverna väljer att inte duscha och frågan med de fasta svarsalternativen till att inte duscha (7B). De svar på

den öppna frågan som vi ansåg vara samma typ av svar som något av svarsalternativen på fråga 7B har kodats om som svar på fråga 7B. De svar på den öppna frågan (7A) som är att betrakta som nya typer av svar har kategoriserats och lagts till som svarskategorier i tabell 5 där de är blåmarkerade. Det var 99 elever (79,2 procent) som svarade något på den öppna frågan och 97 elever (77,6 procent) som svarade på frågan med fasta svarsalternativ. Antalet elever som svarade på någon av frågorna var 109 stycken (87,2 procent av deltagarna), vilket innebär att 16 deltagare (12,8 procent) inte svarade på varken fråga 7A eller 7B. Procentsatserna i tabellen visar hur stor andel av de 109 som svarade på de anledningarna till att inte duscha efter idrottslektionerna. Eftersom eleverna kunde svara flera alternativ blir det sammanlagda antalet svar (244) inom svarskategorierna högre än antalet svarande.

Svaren på den öppna frågan ledde till att sju nya typer av svar framkom utöver de som vi utgick ifrån. Totalt urskiljdes 16 olika typer av anledningar till att inte duscha efter idrottsundervisningen. Den vanligaste och näst vanligaste anledningen för eleverna att inte duscha efter idrottsundervisningen är att duscharna är ofräscha (43,1 procent) respektive att de inte blir svettiga under idrottslektionen (40,3 procent). Efter dessa två anledningar är det tre stycken anledningar som är i stort sett lika vanliga. Det är att eleverna tycker att det är obehagligt att visa sig utan kläder inför andra (27,5 procent), att de inte hinner (26,6 procent) och att deras kompisar inte duschar (26,6 procent). Dessa fem typer av anledningar till att inte duscha efter idrottslektioner är tydligt de som är vanligast bland eleverna.

Av de nya typerna av svar är det två som är mer vanligt förekommande än de andra, nämligen att eleverna har idrott som sista lektion och åker hem direkt (16,5 procent) eller att de skulle träna efteråt (10,1 procent). Några av anledningarna till att inte duscha efter idrottslektionerna förekommer endast bland ett fåtal elever.

5.4. Finns det några könsskillnader i varför eleverna i vår studie väljer att duscha eller att inte duscha efter lektioner i Idrott och hälsa?

5.4.1. Könsskillnader gällande varför eleverna i vår studie väljer att duscha

Tabell 6. Om du duschar efter idrottslektionerna, vad beror det på?(Enkätfråga 6). Könsskillnader.

	Svarande	Ej Svar	Totalt inom kön
Killar	34	18	52
	65,4 %	34,6 %	100 %
Tjejer	31	37	68
	45,6 %	54,4 %	100 %
Totalt	65	55	120
	54,2 %	45,8 %	100 %

		Jag har svettats	Jag vill känna mig fräsch	Jag har lektion eller ska iväg efter	Jag tycker det är avkopplande	Jag tycker det är självklart att duscha	Antal svar	Antal svarande
Killar	Antal	25	13	0	3	0	41	34
	Procent	73,5 %	38,2 %	0,0 %	8,8%	0,0 %	-	-
Tjejer	Antal	19	12	4	0	1	36	31
	Procent	61,3 %	38,7 %	12,9 %	0,0 %	3,2 %	-	-

De som ingår i *ej svar* är deltagarna som har svarat på kön men inte svarat på fråga 6. En större andel av killarna (65,4 procent) än tjejerna (45,6 procent) i undersökningen svarade på varför de duschar efter idrottslektionerna. I nedre delen av tabell 6 visar procentsatserna för varje svarskategori andelen av de killar respektive tjejer som har svarat på frågan om varför de duschar efter idrottslektionerna. Bland både killarna och tjejerna är den vanligaste anledningen till att duscha efter idrottslektionerna att de har blivit svettiga (73,5 och 61,3 procent). Den näst vanligaste anledningen bland båda könen är att de vill känna sig fräscha (38,2 procent för killarna och 38,7 för tjejerna). Ett litet antal tjejer uppgav att de duschar för att de har en annan lektion efteråt eller att de inte ska hem direkt efter idrottslektionen, vilket ingen kille har svarat. Ett fåtal av killarna uppgav att de tycker det är avkopplande att duscha efter idrottslektionerna, vilket inga av tjejerna har svarat. En tjej men ingen kille svarade att de ser det som självklart att duscha. Resultatet visar en skillnad i svarsfrekvensen mellan killarna (65,4 procent) och tjejerna (45,6 procent). Det är också en skillnad mellan hur stor andel av killarna och tjejerna som har svarat att de duschar efter idrottslektionerna för att de har blivit svettiga. Det är dock ingen skillnad mellan killarna och tjejerna i vilka den vanligaste och näst vanligaste typen av anledning till att duscha efter idrottslektionerna är.

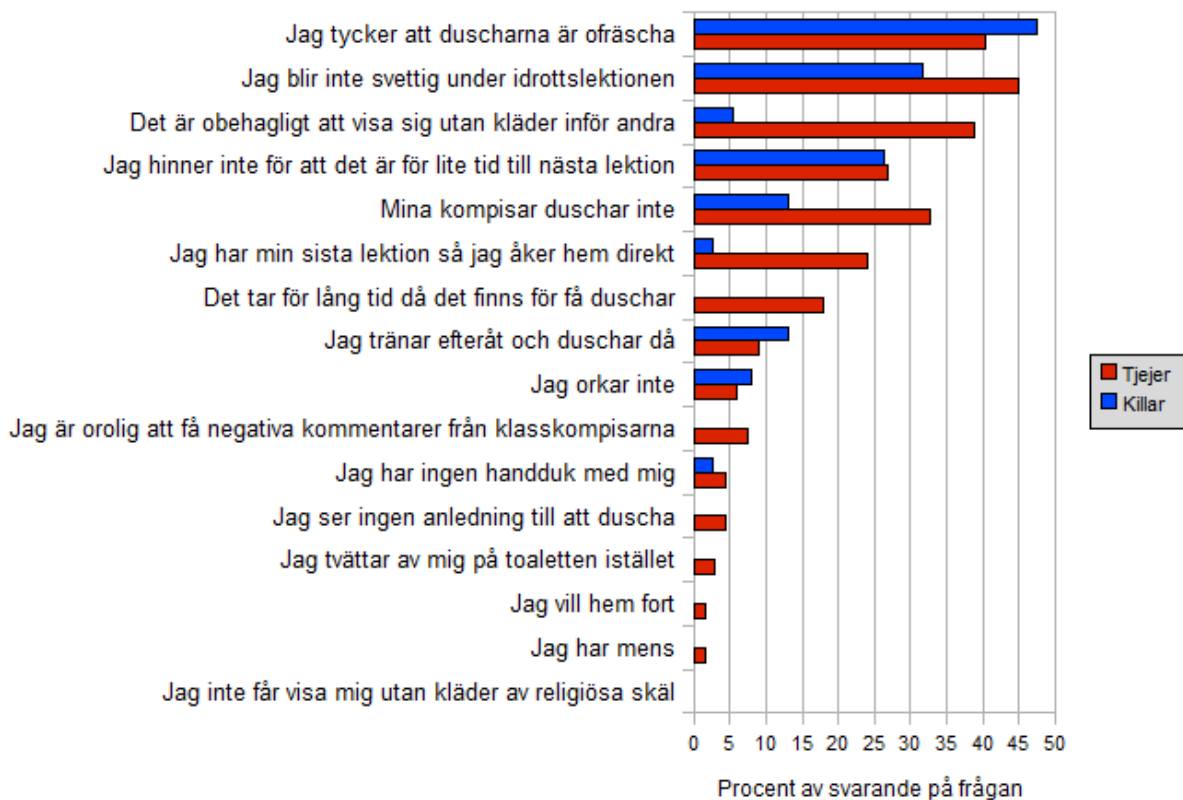
5.4.2. Könsskillnader gällande varför eleverna i vår studie väljer att inte duscha

Tabell 7. Anledningar till att inte duscha efter idrottslektionerna (Enkätfråga 7A och 7B). Könsskillnader.

	Svarande	Ej Svar	Totalt inom kön
Killar	38	14	52
	73,1 %	26,9 %	100 %
Tjejer	67	1	68
	98,5 %	1,5 %	100 %
Totalt	105	15	120
	87,5 %	12,5 %	100 %

Svarskategori	Killar		Tjejer	
	Antal	Procent	Antal	Procent
Jag hinner inte (för att det är för lite tid till nästa lektion)	10	26,3 %	18	26,9 %
Jag ser ingen anledning till att duscha	0	0,0 %	3	4,5 %
Jag blir inte svettig under idrottslektionen	12	31,6 %	30	44,8 %
Mina kompisar duschar inte	5	13,2 %	22	32,8 %
Det är obehagligt att visa sig utan kläder inför andra	2	5,3 %	26	38,8 %
Duscharna är ofräscha	18	47,4 %	27	40,3 %
Det tar för lång tid då det finns för få duschar	0	0,0 %	12	17,9 %
Jag får inte visa mig utan kläder av religiösa skäl	0	0,0 %	0	0,0 %
Jag är orolig att få negativa kommentarer från klasskompisarna	0	0,0 %	5	7,5 %
Jag orkar inte	3	7,9 %	4	6,0 %
Jag har ingen handduk med mig	1	2,6 %	3	4,5 %
Det är min sista lektion så jag åker hem direkt	1	2,6 %	16	23,9 %
Jag har mens	0	0,0 %	1	1,5 %
Jag tvättar av mig på toaletten istället	0	0,0 %	2	3 %
Jag vill hem fort	0	0,0 %	1	1,5 %
Jag tränar efteråt och duschar då	5	13,2 %	6	9,0 %
Totalt antal svar	57	-	176	-

Anledningar för eleverna till att inte duscha efter idrottslektionerna. Könsskillnader.

Resultatet visar att det finns skillnader mellan tjejerna och killarna i undersökningen när det gäller anledningar till att inte duscha efter idrottslektioner. En stor skillnad är att 5,3 procent av killarna svarade att det är obehagligt att visa sig utan kläder inför andra jämfört med 38,8 procent av tjejerna. Det finns också en skillnad på så sätt att det är vanligare bland tjejerna att inte duscha på grund av att deras kompisar inte gör det, då 32,8 procent av tjejerna och 13,2 procent av killarna valde detta svarsalternativ. Det var också fler av tjejerna (44,8 procent) än killarna (31,6 procent) som svarade att de inte duschar på grund av att de inte blir svettiga. Oro för negativa kommentarer i samband med att duscha framkom endast bland tjejerna (7,5 procent). Skillnader mellan könen finns också i hur ofta de svarade att de inte duschar på grund av att det är sista lektionen på dagen och att det finns för få duschar. Dessa skillnader kan dock bero på den ojämna könsfördelningen inom de olika klasserna.

5.5. Finns det en koppling mellan dessa elevers duschvanor och deras attityd och deltagande i Idrott och hälsa?

Tabell 8. Händer det att du avstår från idrottslektioner för att slippa duscha?(Enkätfråga 8)

	Svarande	Ej Svar	Totalt
Antal	124	1	125
Procent	99,2 %	0,8 %	100 %

Svarskategori	Antal	Procent
Aldrig	115	92,7 %
Mycket sällan	7	5,6 %
Ganska sällan	0	0,0 %
Ganska ofta	1	0,8 %
Mycket ofta	1	0,8 %
Totalt svarande	124	100 %

Om man slår ihop de som svarade att de aldrig eller mycket sällan avstår från idrottslektioner på grund av att de ville slippa duscha så uppgår de till en majoritet på över 98 procent. Det är alltså mindre än två procent (två elever) av de svarande som uppgav att de avstår från idrotten ganska sällan, ganska ofta eller mycket ofta för att slippa duscha efteråt. Av de två procenten svarade ingen elev att de avstår från idrotten ganska sällan. Resultatet visar att deltagandet i idrottsundervisningen bland de undersökta eleverna inte påverkas av att de vill slippa duscha på så sätt att de helt avstår från lektionerna, förutom i några enstaka fall.

Tabell 9. Händer det att du anstränger dig mindre på idrottslektionen för att inte bli svettig och därför slippa duscha?(Enkätfråga 9)

	Svarande	Ej Svar	Totalt
Antal	124	1	125
Procent	99,2 %	0,8 %	100 %

Svarskategori	Antal	Procent
Aldrig	94	75,8 %
Mycket sällan	13	10,5 %
Ganska sällan	7	5,6 %
Ganska ofta	7	5,6 %
Mycket ofta	3	2,4 %
Totalt svarande	124	100 %

Att anstränga sig mindre under idrottslektioner är ett vanligare sätt bland eleverna att slippa duscha efteråt jämfört med att inte delta i idrottslektionen över huvud taget. De som svarade att de aldrig eller mycket sällan anstränger sig mindre uppgick sammanlagt till drygt 86 procent. De som uppgav att de ganska sällan, ganska ofta eller mycket ofta anstränger sig mindre under lektionerna uppgår sammanlagt till mindre än 14 procent. Resultatet visar att deltagandet i Idrott och hälsa bland eleverna i studien i viss utsträckning påverkas av deras duschvanor på så sätt att en del av eleverna anstränger sig mindre för att slippa duscha efter idrottslektionerna.

Tabell 10. Synen på Idrott och hälsa i förhållande till att anstränga sig mindre för att slippa duscha efter idrottslektioner. (Korstabell av enkätfråga 9 och enkätfråga 3)

	Svarande	Ej Svar	Totalt
Antal	123	2	125
Procent	98,4 %	1,6 %	100 %

		Mycket positivt	Ganska positivt	Varken positivt eller negativt	Ganska negativt	Mycket negativt	Totalt
Aldrig	Antal	52	26	13	1	1	93
	Procent	55,9 %	28,0 %	14,0 %	1,1 %	1,1 %	100 %
Mycket sällan	Antal	7	5	0	1	0	13
	Procent	53,8 %	38,5 %	0,0 %	7,7 %	0,0 %	100 %
Ganska sällan	Antal	1	2	3	1	0	7
	Procent	14,3 %	28,6 %	42,9 %	14,3 %	0,0 %	100 %
Ganska ofta	Antal	1	1	3	0	2	7
	Procent	14,3 %	14,3 %	42,9 %	0,0 %	28,6 %	100 %
Mycket ofta	Antal	0	1	0	0	2	3
	Procent	0,0 %	33,3 %	0,0 %	0,0 %	66,7 %	100 %

Av de elever i studien som aldrig anstränger sig mindre på idrottslektioner för att slippa duscha har 55,9 procent en mycket positiv syn på Idrott och hälsa. Även bland de elever i studien som mycket sällan anstränger sig mindre för att slippa duscha har en majoritet (53,8 procent) en mycket positiv syn på ämnet. Både bland eleverna som aldrig och som mycket sällan anstränger sig mindre på idrottslektioner för att slippa duscha efteråt är det näst vanligaste svaret att de ser ganska positivt på ämnet Idrott och hälsa (28 respektive 38,5 procent). Bland eleverna som ganska sällan anstränger sig mindre för att slippa duscha är den vanligaste synen på idrottsämnet varken positiv eller negativ. Det vanligaste svaret bland eleverna som ganska ofta anstränger sig mindre på idrottslektioner för att slippa duscha var att de varken har en positiv eller negativ syn på ämnet. Av dessa sju elever har dock också två en mycket negativ syn på ämnet. Två av de tre eleverna som mycket ofta anstränger sig mindre på idrottslektioner för att slippa duscha har en mycket negativ syn på ämnet. Fyra av de totalt fem eleverna som har en mycket negativ syn på idrottsämnet svarade att de ganska ofta eller mycket ofta anstränger sig mindre på idrottslektioner för att slippa duscha efteråt. Resultaten visar att en högre andel av eleverna som anstränger sig mindre för att slippa duscha har en mindre positiv eller mer negativ syn på idrottsämnet. Det innebär en koppling mellan en del av elevernas duschvanor och deras attityd till ämnet Idrott och hälsa.

5.6. Finns det några könsskillnader bland eleverna i studien gällande kopplingen mellan deras duschvanor och deras attityd och deltagande i Idrott och hälsa?

Tabell 11. Händer det att du anstränger dig mindre på idrottslektioner för att inte bli svettig och därför slippa duscha? (Enkätfråga 9). Könsskillnader.

	Svarande	Ej Svar	Totalt
Antal	119	1	120
Procent	99,2 %	0,8%	100 %

		Aldrig	Mycket sällan	Ganska sällan	Ganska ofta	Mycket ofta	Totalt svarande
Killar	Antal	46	6	0	0	0	52
	Procent	88,5 %	11,5 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %	100 %
Tjejer	Antal	44	7	7	6	3	67
	Procent	65,7 %	10,4 %	10,4 %	9,0 %	4,5 %	100 %

När det gäller att anstränga sig mindre under idrottslektioner för att slippa duscha så svarade samtliga av killarna att de aldrig eller mycket sällan gör det. Tjejerna svarade mer blandat över de olika svarsalternativen vilket visar att det finns tjejer i vår studie som ganska sällan, ganska ofta och mycket ofta anstränger sig mindre på idrottslektioner för att slippa duscha. De av tjejerna som svarade något av dessa tre svarsalternativ uppgick till nästan en fjärdedel (23,9 %). Eftersom inga av killarna svarade inom dessa svarsalternativ så ses här en skillnad jämfört med tjejerna. Resultatet visar att det finns könsskillnader när det gäller kopplingen mellan elevernas duschvanor och deras deltagande i Idrott och hälsa på så sätt att en del av tjejerna anstränger sig mindre under idrottslektioner för att slippa duscha, men inga av killarna. Det innebär att det finns en koppling bland en del av tjejerna mellan deras duschvanor och attityden till ämnet (se tabell 10).

5.7. Jämförande analyser för slutdiskussionen

Tabell 12. Elevers självuppskattade fysiska aktivitet på lektionerna i förhållande till självuppskattad duschfrekvens efter idrottslektionerna. (Korstabell av enkätfråga 2 och enkätfråga 5).

		Svarande	Ej Svar	Totalt	
Antal		125	0	125	
Procent		100 %	0,0 %	100 %	

		Efter alla eller nästan alla lektioner	Efter mer än hälften av lektionerna	Efter hälften av lektionerna	Efter mindre än hälften av lektionerna	Sällan eller aldrig	Totalt
Mycket aktiv	Antal	19	10	2	5	14	50
	Procent	38,0 %	20,0 %	4,0 %	10,0 %	28,0 %	100 %
Ganska aktiv	Antal	12	2	3	5	27	49
	Procent	24,5 %	4,1 %	6,1 %	10,2 %	55,1 %	100 %
Varken aktiv eller passiv	Antal	2	1	0	1	10	14
	Procent	14,3 %	7,1 %	0,0 %	7,1 %	71,4 %	100 %
Ganska passiv	Antal	3	0	0	1	6	10
	Procent	30,0 %	0,0 %	0,0 %	10,0 %	60,0 %	100 %
Mycket passiv	Antal	0	1	0	0	1	2
	Procent	0,0 %	50 %	0,0 %	0,0 %	50,0 %	100 %

Tabell 12 visar hur ofta eleverna duschar efter idrottslektionerna beroende på vilken grad av fysisk aktivitet de har under idrottslektionerna. I båda fallen är svaren baserade på deras egna uppskattningar. Resultatet visar att det är vanligast bland de elever i studien som är mycket aktiva under lektionerna jämfört med sina klasskamrater att duscha efter idrottslektionerna. Bland de elever i studien som svarade att de varken är aktiva eller passiva och de som är mindre fysiskt aktiva än sina klasskamrater på idrottslektionerna är det vanligast att inte duscha efter idrottslektionerna. Resultatet visar dock också att det finns en del elever i studien som sällan eller aldrig duschar efter idrottslektioner trots att de är mycket aktiva (28 procent) eller ganska aktiva (55,1 procent) i förhållande till sina klasskamrater.

Tabell 13. Hur fysiskt aktiv är du generellt under idrottslektionerna jämfört med dina klasskamrater? (Enkätfråga 2). Könsskillnader.

		Svarande	Ej Svar	Totalt	
Antal		120	0	120	
Procent		100 %	0,0 %	100 %	

		Mycket aktiv	Ganska aktiv	Varken aktiv eller passiv	Ganska passiv	Mycket passiv	Totalt svarande
Killar	Antal	25	17	5	5	0	52
	Procent	48,1 %	32,7 %	9,6 %	9,6 %	0,0 %	100 %
Tjejer	Antal	24	30	8	4	2	68
	Procent	35,3 %	44,1 %	11,8 %	5,9 %	2,9 %	100 %

Tabell 13 visar att fler av killarna (48,1 procent) än tjejerna (35,3 procent) ser sig själva som mycket fysiskt aktiva under idrottslektionerna jämfört med sina klasskamrater. Fler av tjejerna (35,3 procent) än killarna (44,1 procent) ser sig själva som ganska fysiskt aktiva under idrottslektionerna jämfört med sina klasskamrater. Resultatet visar att det finns skillnader

mellan killarna och tjejerna i hur fysiskt aktiva de uppskattar att de är under idrottslektionerna. Både tjejerna och killarna ser dock sig själva som relativt fysiskt aktiva i förhållande till sina klasskamrater, eftersom det är vanligast att uppfatta sig som antingen mycket eller ganska fysiskt aktiv i förhållande till sina klasskamrater både bland killarna och tjejerna. Slås de två kategorierna mycket aktiv och ganska aktiv ihop blir det ca 80 procent både bland killarna och tjejerna (80,8 respektive 79,4 procent).

Tabell 14. Hur ser du generellt på ämnet Idrott och hälsa?(Enkätfråga 3). Könsskillnader.

		Svarande	Ej Svar				Totalt
Antal		119	1				120
Procent		99,2 %	0,8%				100 %

		Mycket positiv	Ganska positivt	Varken positivt eller negativt	Ganska negativt	Mycket negativt	Totalt svarande
Killar	Antal	32	13	5	1	0	51
	Procent	62,7 %	25,5 %	9,8 %	2,0 %	0,0 %	100 %
Tjejer	Antal	26	22	13	2	5	68
	Procent	38,2 %	32,4 %	19,1 %	2,9 %	7,4 %	100 %

Tabell 14 visar att det finns könsskillnader i synen på ämnet Idrott och hälsa bland deltagarna. Killarna är i större utsträckning (62,7 procent) än tjejerna (38,2 procent) mycket positiva till ämnet. Det är dock även den vanligaste synen bland tjejerna. Den näst vanligaste synen på ämnet bland både killarna och tjejerna är ganska positiv. Det finns dock en del tjejer i studien som är mer neutralt inställda till idrottsämnet (19,1 procent) och en del som ser ganska negativt (2,9 procent) eller mycket negativt på ämnet (7,4 procent). Bland killarna är det mindre vanligt att se på ämnet som varken positivt eller negativt (9,8 procent), enbart en elev (2 procent) som ser ganska negativt på ämnet och ingen med en mycket negativ syn på ämnet Idrott och hälsa.

6. Slutdiskussion

6.1. Hur vanligt är det att eleverna i vår studie duschar efter lektioner i Idrott och hälsa?

Eftersom det saknas studier om i vilken utsträckning elever duschar efter lektioner i Idrott och hälsa är det svårt att uttala sig om det kan betraktas som att eleverna i undersökningen duschar ofta eller inte. Det saknas alltså relevanta jämförelsepunkter för att säga vad som är normalt bland elever generellt sett. En intressant aspekt av resultatet är dock att det verkar finnas en polarisering bland eleverna beroende på hur ofta man duschar. Det vill säga att det är vanligast bland eleverna i studien att antingen duscha i väldigt hög utsträckning eller i väldigt låg utsträckning. Det här kan ses som två olika, motsatta normer som existerar bland eleverna. Elevernas attityd till att duscha kan påverkas av de subjektiva normerna de uppfattar runt omkring dem. Exakt hur normerna och sociala grupperingar bland eleverna ser ut vet vi inte, men om det råder olika normer i olika kompisgäng så finns det en potential för att gruppträck kan påverka elevernas duschvanor i samband med idrottsundervisningen beroende på vilket kompisgäng de tillhör. Individer i olika grupper påverkas genom grupperns strävan efter konformitet. Om eleverna är positionerade i olika grupper med motsatta normer är det tänkbart att det kan uppstå konflikter mellan dessa grupper. För lärarna som undervisar de här eleverna i Idrott och hälsa och som vill diskutera elevernas duschvanor i undervisningen kan

Bland eleverna finns det dock många som uppger att de är mycket eller ganska fysiskt aktiva i förhållande till sina klasskompisar och ändå aldrig duschar. Normen att duscha när man har blivit svettig verkar alltså inte stämma överens med det faktiska beteendet hos många av eleverna. Det bör enligt vår uppfattning tolkas som att det finns andra faktorer som påverkar elevernas beteende förutom den subjektiva normen att man bör duscha om man har blivit svettig. Det innebär att en del av eleverna kan ha förväntningar om konsekvenserna av att duscha efter idrottsundervisningen som upplevs som negativa och påverkar intentionen.

Utifrån tidigare studier (Ennis et al., 1997; Sleaf et al., 2001; Skolverket, 2005) hade vi en förväntning att en del av eleverna upplever det obehagligt att visa sig utan kläder inför andra. Det visade sig att 27,5 procent av eleverna i vår studie upplever detta, vilket var en relativt vanlig anledning att inte duscha efter idrottslektionerna. Om man som idrottslärare på någon av dessa skolor har elever som inte duschar bör man vara medveten om att en anledning till det kan vara att de upplever ett obehag. Vi anser att det här resultatet bör tolkas utifrån teorin kring kroppsuppfattning och de kroppsliga jämförelser vi gör med människor runt omkring oss. Eftersom många av eleverna har dessa upplevelser i samband med idrottsundervisningen understryker det vikten av vad som står i ämnesplanen för Idrott och hälsa gällande konsekvenser av olika kroppsideal. Att 14 procent av eleverna inte vill byta om tillsammans med andra, som Skolverket visar i NU 2003 (Skolverket, 2005), ger funderingar kring resultatet i vår studie... Många av eleverna i vår studie svarade att de kände obehag av att visa sig avklädda inför andra, vilket gör att de skulle kunna tänkas vilja slippa att byta om tillsammans med andra. Att våra resultat inte ligger i linje med Skolverkets kan tolkas på olika sätt. En tolkning är att själva duschandet upplevs som en känsligare situation än att byta om, det vill säga skillnaden beror på att frågorna är något olika. Det kan också bero på att eleverna i vår studie avviker från svenska elever i allmänhet eller att de elever som Skolverkets undersökning gällde var yngre. En fråga som Skolverket tog upp i analysen av NU 2003 var om det finns en trend att elever får mer negativa kroppsbilder jämfört med tidigare (Ibid). Ytterligare en tolkning är att elever idag har mer negativ kroppsbild än när Skolverket genomförde NU 2003 och att det därför är många av eleverna som svarar att de känner obehag av att visa sig utan kläder inför andra och därför inte duschar efter idrottslektionerna. En tänkbar åtgärd med tanke på obehaget som en del av eleverna i studien upplever skulle kunna vara att införa avskilda duschutrymmen i till exempel form av avskiljningsväggar och duschdraperi.

En annan vanlig anledning att inte duscha var att eleverna kände att de hade för lite tid till nästa lektion eller att de hade bråttom till exempelvis buss eller tåg. För lite tid för att duscha, byta om och att göra i ordning sitt utseende har i tidigare forskning visat sig vara ett hinder för att delta i idrottsundervisning och fysisk aktivitet (Whitehead et al., 2008; Rees et al., 2006; Couturier et al., 2005). Resultatet menar vi kan tolkas utifrån två synsätt. Dels kan det bero på att eleverna i studien har lite tid till att byta om och duscha, dels kan det bero på att eleverna har ett stort tidsbehov för att göra i ordning sitt utseende. Eftersom vi inte har undersökt hur mycket tid eleverna har till att byta om och duscha efter sina lektioner kan vi inte uttala oss om vilket synsätt som är mest rimligt. Att eleverna upplever att de behöver mer tid efter lektionerna aktualiserar dock frågan om det är möjligt med schemaändringar.

En relativt vanlig anledning som eleverna uppgav var också att vad kompisarna gjorde spelade roll för om de duschade eller inte. Det här kan tolkas utifrån teorin om konformitet och subjektiva normer då eleverna anpassar sitt beteende efter sin sociala omgivning beroende på hur de uppfattar vilka normer som finns.

Oro för negativa kommentarer var också en anledning till att inte duscha för en del elever. I studien från Arbetsmiljöverket framkom att 10 procent av eleverna upplever att andra elever ibland eller ofta har varit taskiga mot dem i omklädningsrummet eller duschen i samband med idrottsundervisningen. I vår studie var det 5,5 procent av eleverna som svarade att en anledning till att inte duscha var att de är oroliga för att få negativa kommentarer. Även om detta inte är någon av de vanligaste anledningarna till att inte duscha så är det troligen ett starkt skäl för vissa av eleverna att välja att inte duscha. Det innebär alltså att det kan vara en stark del av elevernas attityd som påverkar deras duschvanor. Som idrottslärare är det viktigt att veta om denna orsak finns i en klass för att kunna arbeta mot kränkande handlingar och trakasserier. Duschutrymmen är dessutom en utsatt miljö då det är svårt för läraren att ha överblick över situationen.

Av de anledningar till att inte duscha efter idrottslektionerna som kommit fram i resultatet är det inte lätt att skilja alla åt eftersom de till viss del är baserade på elevernas egna formuleringar. Det innebär att en del svar är svåra att tolka eftersom då svaren kan vara otydliga eller ha flera betydelser. Det kan också diskuteras om alla svarkategorier ska ses som en egen typ av svar eller inte. Till exempel uppgav den elev som ville hem fort att den också är orolig för negativa kommentarer, känner obehag av att vara avklädd inför andra, mycket ofta avstår från idrottslektioner för att slippa duscha och mycket ofta anstränger sig mindre på idrottslektioner för att slippa duscha. Att eleven vill hem fort kan utifrån det sammanhanget snarare tolkas som en konsekvens av andra anledningar till att inte duscha än en anledning i sig.

6.3. Finns det en koppling mellan dessa elevers duschvanor och deras attityd och deltagande i Idrott och hälsa?

De få resultat som finns i tidigare forskning (Aicinena genom Strand & Scatling, 1994; Bibik et al., 2007) har visat på tvetydigheter när det gäller frågan om elevers attityd till idrottsundervisning i skolan kan påverkas av en negativ attityd till att behöva duscha efter lektioner. Flera studier visar dock att elever med en ovilja att byta om och att duscha efter idrottslektioner avstår från idrottsundervisningen (Caroll et al., 1993; Slep et al., 2001; Rees et al., 2006). Resultaten i vår studie visar att det är ytterst ovanligt att eleverna avstår från idrottsundervisning för att slippa duscha, även om det finns ett par elever som svarade att de mycket ofta avstår från idrotten i skolan för att slippa duscha efter. Om eleverna har en tillräckligt negativ attityd till att duscha så ändrar de istället sitt beteende genom att anstränga sig mindre under idrottslektioner. Deltagandet i ämnet bland de undersökta eleverna påverkas alltså inte i första hand genom en ökad frånvaro utan genom att eleverna deltar mindre aktivt fysiskt sett.

Eftersom de elever i vår studie som anstränger sig mindre för att slippa duscha efter idrotten också har en något mer negativ syn på ämnet Idrott och hälsa än andra elever, så verkar det som att elevernas attityd till ämnet Idrott och hälsa påverkas av deras duschvanor i samband med idrottslektionerna. Även om de elever i studien som anstränger sig mindre under idrottslektioner för att slippa duscha har en mer negativ syn på ämnet behöver det dock inte betyda att den har påverkats av deras attityd till att duscha. Istället kan det vara så att de elever i studien som har en negativ syn på ämnet är mer benägna att anstränga sig mindre på idrottslektioner för att slippa duscha efteråt.

Att deltagandet i ämnet inte påverkades i någon stor utsträckning på så sätt att eleverna som ville slippa duscha inte deltog alls i idrottsundervisningen bör ses som ett positivt resultat. Att eleverna kommer till lektionerna innebär att läraren får möjlighet att prata med eleverna och därmed en större chans till att förstå dem och hitta lösningar. Vi vet dock inte om det här

beteendet är förekommande bland eleverna som inte närvarade vid undersökningstillfället och som ursprungligen var tänkta att ingå i studien.

6.4. Finns det några skillnader i vår studie mellan tjejer och killar i ovanstående frågeställningar?

Vår undersökning visar på betydliga skillnader i elevernas duschvanor beroende på vilket kön de har. En könsskillnad i undersökningen är att färre av tjejerna än killarna svarade på vilka anledningar det finns till att de duschar efter idrottslektionerna. Skillnaden kan bero på att en relativt stor del av tjejerna aldrig eller sällan duschar efter idrottslektionerna och därför inte har svarat någon anledning varför de duschar. En annan könsskillnad i vilka anledningar eleverna har för att duscha efter idrottslektionerna är att killarna i högre utsträckning duschar för att de har blivit svettiga. Det finns dock ingen skillnad i vilka den vanligaste och näst vanligaste anledningen killarna respektive tjejerna uppgav till att duscha efter idrottslektionerna.

Med tanke på att många av eleverna svarade att de duschar om de blivit svettiga ligger det kanske nära till hands att förklara könsskillnaderna i hur ofta eleverna duschar med att fler av killarna anstränger sig mer under idrottslektionerna och därmed blir mer svettiga. Ett tecken på det är att det bland tjejerna är vanligare att inte duscha efter idrottslektioner för att de inte blir svettiga och att de i lägre utsträckning än killarna svarar att de duschar för att de har blivit svettiga under idrottslektionerna. När eleverna uppskattar sin egen aktivitet i förhållande till klasskamraterna ser vi dock inte lika stora könsskillnader som kan förklara de stora skillnaderna i hur ofta killarna och tjejerna duschar efter idrottslektionerna. Till viss del kan dock skillnaden i hur ofta killarna och tjejerna duschar efter lektionerna ses som ett resultat av att fler av killarna är mer fysiskt aktiva på lektionerna.

Könsskillnaderna i hur ofta eleverna duschar kan dock också bero på de skilda anledningarna killarna och tjejerna ser till att inte duscha. Den största skillnaden mellan könen är att det är betydligt vanligare att tjejerna känner obehag för att visa sig avklädda i samband med duschning. Det här överensstämmer med Gillen et al. (2006) resultat att kvinnor värderar sitt utseende mer negativt och är mindre nöjda med sina kroppar jämfört med män. Det ligger också i linje med Marcottes (2002) resultat som visar att det råder större fokus på kroppsbild bland tjejer jämfört med killar. Gillen et al. (2006) förklarar sitt resultat med att det sociokulturella trycket på kvinnors utseende är högre, vilket även skulle kunna förklara ett större fokus på kroppsbild bland tjejerna i vår studie. Med tanke på van den Berg et al. (2010) har visat att missnöje med sin kropp i sin tur är starkt relaterat till självförtroende bland unga så finns det starka skäl till att uppmärksamma dessa skillnader för elevernas lärare i Idrott och hälsa.

Ett annat resultat där könsskillnader visar sig är i hur de påverkas av klasskompisarnas beteende. Betydligt fler av tjejerna än killarna svarade att de inte duschar för att deras kompisar inte gör det. Det tyder på att fler av tjejerna än killarna i vår studie är mer känsliga för gruppsyck. Det innebär att den subjektiva normen kan sägas spela en större roll för tjejernas duschvanor i samband med idrottslektionerna än vad det gör för killarna.

Vi ser också en skillnad mellan könen då fler av tjejerna än killarna svarade att de inte duschar för att de inte hinner. Denna orsak kan kopplas till studien av Whitehead et al. (2008) där tjejer uppgav att de får för lite tid till att göra sitt utseende i ordning efter idrottslektionerna. Även Rees et al. (2006) studie visar att framförallt tjejerna anser att för lite tid för ombyte efter idrottslektionen blir ett hinder för fysisk aktivitet. Att tjejerna i vår studie ser detta som ett problem i större utsträckning menar vi kan bero på en negativ kroppsbild och

ett större fokus på sitt utseende. Den oro för negativa kommentarer som finns bland en del av tjejerna i vår studie kan på samma sätt förklaras som en konsekvens av en negativ kroppsbild och ett större fokus på sitt utseende. Att fler av tjejerna än killarna svarade att de inte hinner duscha efter lektionerna kan dock också bero på att tjejerna och killarna till viss del går i olika klasser, vilket gör att deras scheman kan se olika ut.

Även om det är en liten andel av eleverna som anstränger sig mindre under idrottslektioner för att slippa duscha så verkar det finnas könsskillnader även på den punkten, då beteendet i stort sett bara förekommer bland tjejerna. Eftersom de elever som anstränger sig mindre för att slippa duscha efter idrotten också har en något mer negativ syn på ämnet Idrott och hälsa så är det möjligt att attityden till ämnet påverkas av elevernas attityd till att duscha efter idrottslektionerna. Att behöva duscha efter idrottslektionerna kan ur det perspektivet ses som en negativ del av de här tjejernas attityd till idrottsämnet. Att en del av tjejerna, men inte killarna, i vissa fall anstränger sig mindre på idrottslektioner för att slippa duscha efteråt kan dock också bero på att de tjejerna från början har en mindre positiv syn på ämnet. Med en mindre positiv syn på ämnet kan eleverna vara mer benägna till att anstränga sig mindre under lektionerna för att slippa duscha efteråt. Det skulle kunna vara fallet då tjejerna i undersökningen generellt sett har en något mindre positiv eller mer negativ syn på ämnet Idrott och hälsa än killarna. Frågan är därför om det är elevernas syn på Idrott och hälsa som påverkas negativt av att eleverna inte vill duscha eller om det är en negativ syn på Idrott och hälsa som gör att eleverna kan tänka sig att anstränga sig mindre för att slippa duscha.

6.5. Sammanfattning av de viktigaste slutsatserna och rekommendationer för vidare forskning

Här tar vi upp de slutsatser vi anser vara av störst vikt utifrån idrottslärares uppdrag och behovet av framtida studier. När det gäller hur ofta eleverna duschar så finns det två olika läger – antingen duschar eleverna väldigt ofta eller väldigt sällan. Ur en didaktisk synpunkt är det viktigt att vara uppmärksam på om det finns konflikter mellan dessa två grupper av elever. Den här grupperingen kan också tänkas påverka undervisningssituationen om elevernas duschvanor tas upp i undervisningen.

Både de kognitiva, känslomässiga och beteendemässiga delarna av attityden och de subjektiva normerna leder till anledningar för eleverna att duscha efter idrottslektionerna. I vilken utsträckning de här komponenterna ligger bakom de olika anledningarna var dock svårt att urskilja. En slutsats är därför att det behövs framtida studier för att skilja dem åt.

När det gäller elevernas anledningar till att inte duscha efter idrottslektionerna så var det vanligaste skälet att duscharna var ofräscha. Därför bör skolorna och lärarna uppmärksamma miljön i duschutrymmen. Den näst vanligaste anledningen till att inte duscha var att eleverna inte blir svettiga under lektioner. Det kan därför ses som en norm bland eleverna att duscha om man är svettig. Många av eleverna följer dock inte den här normen vilket tyder på att fler faktorer än den subjektiva normen spelar roll för om eleverna duschar eller inte. Många av eleverna svarade att inte duschar för att de känner obehag av att vara avklädda inför andra. Det understryker vikten av att som lärare för dessa elever undervisa utifrån ämnesplanen om konsekvenser av olika kroppsideal. En åtgärd med tanke på elevernas känslor av obehag kan vara att sätta upp duschdrapperi eller liknande för att avskilja duschutrymmen. En annan åtgärd skolorna kan vidta för att elever ska kunna duscha efter lektioner är att se till att eleverna får tillräckligt med tid i sina scheman.

Elevernas deltagande i ämnet påverkas genom att en del av eleverna ibland anstränger sig mindre på lektionerna för att slippa duscha efteråt. För idrottslärare som vill engagera sina elever och få dem att anstränga sig under lektionerna kan det vara bra att känna till att det kan vara ett skäl till att elever anstränger sig mindre under lektionerna. Vi menar därför att det finns ett behov av studier som behandlar frågan om elevers duschvanor kan påverka deras deltagande i ämnet. Vår undersökning visar också att de undersökta eleverna som anstränger sig mindre under idrottslektioner för att slippa duscha har en mindre positiv eller mer negativ syn på ämnet jämfört med eleverna som inte gör det. Idrottslärare som vill förmedla en positiv syn på Idrott och hälsa är även i det fallet i behov av att veta om attityden till ämnet kan påverkas av hur eleverna upplever situationen kring duschning i samband med idrottslektionerna. Det finns därför också ett behov av studier som behandlar frågan om elevers duschvanor och deras attityd till ämnet. Tjejerna duschar i betydligt mindre utsträckning än killarna efter lektionerna. Det kan till viss del förklaras av att fler av killarna än tjejerna är mer fysiskt aktiva på lektionerna. Bland tjejerna är det dock vanligare att inte duscha för att de känner obehag av att vara avklädda inför andra, vilket kan bero på att tjejerna har en mer negativ kroppsbild. Ytterligare en anledning till att inte duscha bland tjejerna är också att de anpassar sig till sina kompisar. Dessutom känner en del av tjejerna men inte killarna en oro för negativa kommentarer från sina klasskamrater, vilket gör att de inte duschar efter idrottslektionerna. Det är därför viktigt att läraren känner till att en del av tjejerna kan känna sig otrygga i duschutrymmena och att det kan vara en arena för trakasserier. Med tanke på vad som står i styrdokumentet om att kroppsideal och stereotypa föreställningar om kön ska behandlas i undervisningen ser vi det som viktigt att de resultat som vår studie visar blir föremål för fortsatta undersökningar. Vi menar också att det är viktigt att som lärare i Idrott och hälsa vara uppmärksam på om liknande omständigheter förekommer bland sina elever.

Referenslista

Böcker

- Bohner, G., & Wänke, M. (2002). *Attitudes and attitude change*. Hove: Psychology Press.
- Carlsson, B., Falby, J., Hinic, H., Johnson, U., Lindwall, M., Rydberg, L., & Wetterstrand, F. (2004). *Tankens kraft - Idrottspsykologi i teori och praktik*. Stockholm: SISU Idrottsböcker.
- Connell, R.W. (2002). *Om genus*. Uddevalla: Daidalos AB.
- Ghaderi, A., & Parling, T. (2009). *Lev med din kropp: Om acceptans och självkänsla*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Hassmén, P., Hassmén, N., & Plate, J. (2003). *Idrottspsykologi*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Hogg, M. A., & Vaughan, G.M. (2008), *Social psychology*. Harlow: Pearson Education Limited.
- Johnson, U., Lindwall, M., & Åström, O. (2002). *Världens bästa lag: Om gruppdynamik inom idrotten*. Farsta: SISU.
- Nilsson, B. (1993). *Individ och grupp: En introduktion till gruppsykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Otterbeck, J. (2000). *Islam, muslimer och den svenska skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Terhart, F., & Schulze, J. (2007). *Världsreligioner: ursprung, historia, utövning, tro, världsbild*. Viken: Replin in Sweden AB.

Artiklar i vetenskaplig tidsskrift

- Abele, A. E. (2003). The Dynamics of Masculine-Agentive and Feminine-Communal Traits: Findings From a Prospective Study. *Journal of Personality and Social Psychology*. 85 (4), 768–776. doi: 10.1037/0022-3514.85.4.768
- Strand, B., & Scantling, E. (1994). An analysis of secondary student preferences towards physical education. *Physical Educator*. 51 (3) 119-130.
- Bibik, J. M., Goodwin, S. C., Omega-Smith, E. M. (2007). High School Students' Attitudes Toward Physical Education in Delaware. *Physical Educator*. 64 (4), 192-204.
- Carroll, B., & Hollinshead, G. (1993). Ethnicity and Conflict in Physical Education. *British Educational Research Journal*, 19 (1), 59-76. doi: 10.1080/0141192930190105
- Couturier, L. E., Chepko, S., & Coughlin, M. A. (2005). Student Voices--What Middle and High School Students Have to Say about Physical Education. *Physical Educator*. 62 (4), 170-177.
- Davison, K.G. (2000). Boys' bodies in school: Physical Education. *The Journal of Men's Studies*. 8 (2), 255-266.
- Ennis, C. D., Cothran, D.J., Davidson, K.S., Loftus, S.J., Owens, L., Swanson, L. & Hopsicker, P. (1997). Implementing curriculum within a context of fear and disengagement. *Journal of teaching in physical education*, 17, 52-71.
- Gillen, M.M., & Lefkowitz, E.S. (2006). Gender role development and body image among male and female first year college students. *Sex roles*. 55, 25–37. doi: 10.1007/s11199-006-9057-4

Marcotte, D., Fortin, L., Potvin, P., & Papillon, M. (2002). Gender differences in depressive symptoms during adolescence: Role of gender-typed characteristics, self-Esteem, body Image, stressful life events, and pubertal status. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*. 10 (1), 29-42. doi: 10.1177/106342660201000104

Rees, R., Kavanagh, J., Harden, A., Shepherd, J., Brunton, G., Oliver, S., & Oakley, A. (2006). Young people and physical activity: a systematic review matching their views to effective interventions. *Health Education Research*. 21 (6), 806-825. doi: 10.1093/her/cyl120

Sleap, M., & Wormald, H. (2001). Perceptions of Physical Activity Among Young Women Aged 16 and 17 Years. *European Journal of Physical Education*, 6 (1), 26-37. doi: 10.1080/1740898010060104

van den Berg, P.A., Mond, J., Eisenberg, M., Ackard, D., & Neumark-Sztainer, D. (2010). The link between body dissatisfaction and self-esteem in adolescents: Similarities across gender, age, weight Status, race/Ethnicity, and socioeconomic status. *Journal of Adolescent Health*. 47, 290–296.

Watzlavik, M. (2009). When a man thinks he has female traits constructing femininity and masculinity: Methodological potentials and limitations. *Integrative Psychological Behavioral*. 43, 126–137. doi: 10.1007/s12124-008-9085-4

Whitehead, S., & Biddle, S. (2008). Adolescent girls' perceptions of physical activity: A focus group study. *European Physical Education Review*, 14 (2), 243-262. doi: 10.1177/1356336X08090708

Rapport

Arbetsmiljöverket. (2006). *Elevers skolmiljö – en undersökning hösten 2005 av barn födda 1994*.

Skolverket. (2005). *Nationell utvärdering av grundskolan 2003. Idrott och hälsa*. Stockholm: Fritzes

Webb

Nationalencyklopedin [NE]. (2012). *Konformitet*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/sok?q=konformitet>

Nationalencyklopedin [NE]. (2012). *Genus*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/sok?q=genus>

Skolverket. (2011). *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*. Hämtad 2012-05-16, från http://www.skolverket.se/2.3894/publicerat/2.5006?_xurl=http%3A%2F%2Fwww4.skolverket.se%3A8080%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2705

Bilagor

Bilaga 1. Information till svarspersonerna

- Vi förklarar syftet med enkäten
- Enkäten handlar om era duschvanor i samband med idrottslektionerna. Än så länge finns det inte så mycket forskning kring just detta område. Men det man vet är att det kan finnas olika orsaker bakom att duscha eller att inte duscha efter idrotten. Era svar kommer hjälpa oss som lärare att kunna arbeta med den här frågan i framtiden. Genom era svar bidrar ni med ny kunskap!
- Enkäten är helt anonym, ingen kommer kunna se att just du har svarat när man läser enkäten (skriv inga namn!). Svaren kan alltså inte påverka era betyg eller något sådant.
- Det är också helt frivilligt om ni vill svara på enkäten eller inte.
- Ta god tid på er när ni svarar.
- Sprid ut er, fyll i enkäten enskilt och prata inte med varandra under tiden.
- Fråga om det är något som ni inte förstår.
- Svara på frågorna i rätt följd.
- Svara ärligt.
- Vi är tacksamma om ni går ut och väntar när ni är klara.

Bilaga 2. Enkät

Du kommer nu att få ett antal frågor som handlar om dina duschvanor i samband med idrottsundervisningen. Undersökningen är anonym och svaren kommer bara läsas av oss. Vänligen kryssa i det svarsalternativ som passar dig bäst. Om du kryssar i fel ruta, fyll i den helt och kryssa för rätt.

Kön: Kille Tjej

1. Ungefär hur många procent av idrottslektionerna har du deltagit i under det här läsåret? Välj det alternativ som du tycker ligger närmast.

- 0 %
- 25 %
- 50 %
- 75 %
- 100 %

2. Hur fysisk aktiv är du generellt under idrottslektionerna jämfört med dina klasskamrater?

- Mycket aktiv
- Ganska aktiv
- Varken aktiv eller passiv
- Ganska passiv
- Mycket passiv

3. Hur ser du generellt på ämnet idrott och hälsa?

- Mycket positivt
- Ganska positivt
- Varken positivt eller negativt
- Ganska negativt
- Mycket negativt

4. I vilken utsträckning tror du att dina klasskompisar duschar efter idrottslektionerna? Välj det alternativ som du anser stämmer bäst in.

- Efter alla eller nästan alla lektionerna
- Efter mer än hälften av lektionerna
- Efter hälften av lektionerna
- Efter mindre än hälften av lektionerna
- Sällan eller aldrig
- Vet ej

5. **I vilken utsträckning duschar du efter idrottslektionerna?** Välj det alternativ som du anser stämmer bäst in.

- Efter alla eller nästan alla lektionerna
- Efter mer än hälften av lektionerna
- Efter hälften av lektionerna
- Efter mindre än hälften av lektionerna
- Sällan eller aldrig

6. **Om du duschar efter idrottslektionerna, vad beror det på?**

7. **A) Om du inte duschar efter idrottslektionerna, vad beror det på?**

B) Ta också ställning till om några av dessa orsaker kan stämma in. Här får du kryssa i fler alternativ.

- Jag hinner inte för att det är för lite tid till nästa lektion
- Jag ser ingen anledning till att duscha
- Jag blir inte svettig under idrottslektionen
- Mina kompisar duschar inte
- Det är obehagligt att visa sig utan kläder inför andra
- Duscharna är ofräscha
- Det tar för lång tid då det finns för få duschar
- Jag får inte visa mig utan kläder av religiösa skäl
- Jag är orolig att få negativa kommentarer från klasskompisarna

8. **Händer det att du avstår från idrottslektioner för att slippa duscha?**

- Aldrig
- Mycket sällan
- Ganska sällan
- Ganska ofta
- Mycket ofta

9. Händer det att du anstränger dig mindre på idrottslektionen för att inte bli svettig och därför slippa duscha?

- Aldrig
- Mycket sällan
- Ganska sällan
- Ganska ofta
- Mycket ofta

Har du några synpunkter utöver dessa frågor eller åsikter om undersökningen? Skriv dem gärna här.

Tack för din medverkan!

/Tim och Sandra